

A Comprehensive Management of Incidents, Disasters, and Crises, Focusing on the Four Dimensions of Human Existence

Gholamreza Pourheidrizadeh ¹

Research Paper

Received:
16 March 2022
Revised:
3 May 2022
Accepted:
26 June 2022
Published:
21 September 2022
P.P: 43-61

ISSN: 2008-3564
E-ISSN: 2645-5285

Abstract

Although it is one of the basic pillars of knowledge in the Islamic religion, the macroscopic view and all-round view of the issues and the world has always been one of the missing links in human life today in thought, thinking, planning, management and implementation. In order to solve this shortcoming in the comprehensive, preventive and all-round management of accidents, disasters and crises, it is necessary to focus on all aspects of human existence. In this article, after reviewing the popular literature related to accidents, disasters and crises, the existential nature of human beings is discussed in the framework of nature, religion and wisdom, and then according to that, various risks and threats are categorized and finally, management is done. They are also briefly mentioned. In other words, this article has been done with descriptive descriptive method and using library studies and scientific sources. Based on the Islamic worldview and also based on rational axioms, man has four dimensions: plant (physical), animal (mental), human (intellectual) and divine (spiritual). The management of risks and threats to humans will be focused on the four dimensions of human existence. In general, the management of accidents, disasters and crises is improved when it is accompanied by a more accurate and complete understanding of all dimensions of human existence and efforts are made to meet his physical, mental, mental and heart needs at the same time.

Keywords: Crisis Management; Health in Accidents And Disasters; the Four Existential Dimensions of Man.

1. . President of the Iranian Crisis Management Scientific Association and Full Professor, Department of Pharmacology, Faculty of Pharmacy, Baqiyatollah University of Medical Sciences, Tehran, Iran
pourheidari@yahoo.com.

Cite this Paper: Tabatabaieinia, S.R & Alavi Vafa, H. (2022) A Comprehensive Management of Incidents, Disasters, and Crises, Focusing on the Four Dimensions of Human Existence. *Crisis Management and Emergency Situations*, 14(2), 43–61.

واکاوی امنیت اجتماعی در سیره امام زین العابدین (ع) (مطالعه موردی صحیفه سجّادیه)

دکتر سید رضا طباطبای نیا^۱ | دکتر حمید علوی وفا^۲

۲

سال چهاردهم
تابستان ۱۴۰۱

دانشگاه جامع امام حسین (ع)

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۴/۰۸
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۰۴/۱۳
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۴/۲۱
تاریخ انتشار: ۱۴۰۱/۰۶/۳۰
صص: ۱۹۲-۱۵۳

شابا چاپی: ۲۰۰۸-۳۵۶۴
الکترونیکی: ۲۶۴۵-۵۲۸۵

چکیده

امنیت یکی از موضوع‌های بسیار مهم و حیاتی جوامع بشری است و دولت مردان همواره می‌کوشند تا آن را برای مردم تأمین نمایند. با تعمق در منابع اسلامی در می‌یابیم که امنیت از مرتبه بالایی برخوردار می‌باشد. تا آنجا که یکی از دو نعمت پنهان الهی (سلامتی و امنیت) شمرده شده است. بنابراین هدف از این پژوهش تبیین امنیت اجتماعی در سیره امام زین العابدین (ع) با تأکید بر صحیفه سجّادیه می‌باشد. این تحقیق با هدف کاربردی انجام گرفته است و نوع آن بر اساس ماهیت داده‌ها کیفی و با روش توصیفی-تحلیلی می‌باشد. و ابزار تحقیق نیز از نوع اسنادی (کتابخانه‌ای) است. نتایج حاصله از این پژوهش به این شرح می‌باشد: امنیت در دو قالب امنیت دنیوی و امنیت اخروی تعریف شده است. امنیت دنیوی، در بُعد امنیت اجتماعی، سه بخش را شامل می‌گردد: امنیت جانی، امنیت مالی (اقتصادی) و امنیت اخلاقی. در ادامه نیز عوامل امنیت‌ساز و امنیت‌سوز احصا شده است. امنیت‌ساز شامل: ایمان به خداوند، همجواری با اولیای خدا (معصومین (ع))، انس با قرآن، اعتقاد به معاد، فانی دانستن دنیا، امنیت شغلی، اعتدال در دوستی و دشمنی، حفظ وحدت. و امنیت‌سوز شامل خودی و دشمن. در خصوص خودی: انجام گناه و آرزوهای دراز. در خصوص دشمن: ترس و بیم، عدم آرامش روانی، ناامیدی و یأس، بیماری جسمی و روحی، شایعه، اختلاف، بحران آب و غذا، حوادث غیرمترقبه، خشکسالی، بحران جمعیتی. ما حاصل اینکه توجه به این موارد می‌تواند جامعه را از رسیدن به بحران‌ها مصون نگه داشته و دشمن را به ناامنی و نابودی مبتلا نماید.

کلیدواژه‌ها: صحیفه سجّادیه؛ امنیت؛ امنیت اجتماعی.

۱. پژوهشگر و مدرس، دانشگاه جامع امام حسین (علیه السلام)، تهران، ایران.

۲. نویسنده مسئول: استادیار، دانشگاه جامع امام حسین (علیه السلام)، تهران، ایران. Alavivafa93@gmail.com

استناد: طباطبای نیا، سید رضا و علوی وفا، حمید. (۱۴۰۱). واکاوی امنیت اجتماعی در سیره امام زین العابدین (ع) (مطالعه موردی صحیفه سجّادیه). فصلنامه مدیریت بحران و وضعیت های اضطراری، ۱۴(۲)، ۱۹۲-۱۵۳.

ناشر: دانشگاه جامع امام حسین (ع) © نویسنده‌گان

مقدمه

امنیت و آرامش روحی و روانی انسان از جمله عناصر اصلی و نیازهای اولیه و مهم زندگی فردی، خانوادگی و اجتماعی او محسوب می‌شود. همواره یکی از دغدغه‌های فکری بشر در طول تاریخ، مصون ماندن از تهدیدات و تهاجمات گروه‌ها و جوامع دیگر بوده است. در سایه آرامش و امنیت است که استعدادها و خلاقیت‌ها شکوفا شده و تمدن‌ها، شکل می‌گیرند. به عبارتی مهم‌ترین نیاز هر تمدن، جامعه، خانواده در درجه اول امنیت است. بیشتر مکاتب روان‌شناسی تمدن غربی در مورد امنیت و آرامش روان انسان اساساً با نگرش مادی‌گرای به ماهیت بشر می‌نگرند. اما منابع ارزشمندی چون صحیفه سجّادیه نگاهی مادی-معنوی به ماهیت بشر دارند و در حوزه امنیت و آرامش روان نکات ارزشمندی را تقدیم بشر کرده‌اند.

مؤلفه امنیت، با استناد به منابع دینی مانند قرآن و صحیفه سجّادیه، مطالعات روانشناسان و قراردادهای بین‌المللی، به‌عنوان یک نیاز اساسی بشر معرفی شده است. این نیاز بلافاصله بعد از نیازهای اساسی و فیزیولوژیک مثل نیاز به آب، غذا، ارضای نیاز جنسی و غیره قرار دارد. آبراهام مازلو^۱ در هسته تئوری خود ضمن تأکید بر فطری بودن نیازهای انسان، آن‌ها را به پنج دسته تقسیم می‌کند که بعد از نیازهای فیزیولوژیک نیاز به ایمنی و امنیت را نام می‌برد. وی معتقد است که تنها در سایه امنیت است که انسان به سایر نیازها از قبیل روابط اجتماعی، محبت و نیاز به احترام متقابل و نیاز به خود شکوفایی می‌رسد.^۲

در مکتب اسلام امنیت مهم‌ترین و بدیهی‌ترین مطلوب جامعه انسانی و دینی معرفی شده است. واژه «الأمّن» و مشتقات آن ۴۸ بار در سوره‌های مکی و مدنی به کار رفته است. این اصطلاح دارای انواع مختلفی است که نمودهای آن را در قرآن کریم^۳ می‌بینیم. از دیدگاه قرآن، امنیت یکی از

۱. آبراهام مازلو، روانشناس آمریکایی، نیازهای انسان را به پنج دسته تقسیم کرده است: ۱- نیازهای اساسی و فیزیولوژیک ۲- نیاز به امنیت ۳- نیاز به محبت ۴- نیاز به احترام ۵- نیاز به خودشکوفایی

۲. لاندین، رابرت ویلیام (۱۹۲۰)، نظریه‌ها و نظام‌های روان‌شناسی، ترجمه سیدمحمدی، یحیی، تشر ویرایش، تهران: ۳۲۲

۳. آیه ۳۳ سوره مائده، آیات ۹۳ تا ۹۸ سوره کهف، آیه ۸ سوره تکوین به بحث امنیت اشاره دارد.

اهداف استقرار حاکمیت خداوند و خلافت صالحان^۱ و زمینه‌ساز رویکرد مردم به عبادت خداوند است.^۲ مضافاً این که تأمین امنیت از اهداف جهاد قلمداد شده و احساس امنیت از خصائص مؤمن است.^۳ همچنین پاداشی است برای جهاد و صبر^۴؛ نعمت مجهول^۵؛ خواسته مؤمنین از خداوند^۶؛ وعده الهی به پیامبر (ص) و مؤمنان^۷؛ از نعمت‌های بهشتی^۸؛ از ویژگی‌های شهر خوب^۹؛ تأمین

۱. مانی، جمال و باوان پوری، مسعود و لرستانی، نرگس، ۱۳۹۴، امنیت، چپستی و انواع و تأثیر آن بر جامعه با نگاهی به آیات قرآن کریم، اولین همایش ملی علوم انسانی اسلامی، قم، <https://civilica.com/doc/429521>
 ۲. نور/آیه ۵۵، قریش/آیات ۳ و ۴.

۳. مانی، جمال و باوان پوری، مسعود و لرستانی، نرگس، ۱۳۹۴، امنیت، چپستی و انواع و تأثیر آن بر جامعه با نگاهی به آیات قرآن کریم، اولین همایش ملی علوم انسانی اسلامی، قم، <https://civilica.com/doc/429521>. خداوند متعال در آیه ۳۳ سوره مائده در این رابطه فرموده است: «إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا أَنْ يُقَتَّلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِّنْ خِلَافٍ أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ذَلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ» سزای کسانی که با [دوستداران] خدا و پیامبر او می‌جنگند و در زمین به فساد می‌کوشند جز این نیست که کشته شوند یا بر دار آویخته گردند یا دست و پایشان در خلاف جهت یکدیگر بریده شود یا از آن سرزمین تبعید گردند این رسوایی آنان در دنیاست و در آخرت عذابی بزرگ خواهند داشت».

۴. امیرالمؤمنین (ع) می‌فرماید: «حتی‌اذا رأى الله سبحانه جلد الصبر منهم على الاذى في محبته و الاحتمال للمكروه من خوفه جعل لهم من مضايق البلاء فرجا فأبدلهم العز مكان الذل و الأمن مكان الخوف فصاروا ملوكا حكاماً و أئمة اعلماً» «آن‌گاه که خداوند جدیت در شکیبایی و صبر بر آزار مشرکان در راه محبت او و تحمل ناگواری‌ها از خوف او را از آنان دید، تنگناهای زندگیشان را گشایش داد و ذلت و خواری آنها را به عزت و خوف و ناامنی‌شان را به آرامش و امنیت مبدل ساخت.» (نهج البلاغه، تحقیق صبحی صالح، خ ۱۹۲، ص ۲۹۶).

۵. ایمن جمله مشهور است که: «نعمتان مجهولتان الصَّحَّةُ و الامان» دو نعمت مجهولند: ۱- صحت و سلامتی. ۲- امنیت. (سید عبدالله جزایری، التَّحْفَةُ السَّنْبِيَّةُ، نسخه خطی کتابخانه آستان قدس رضوی، ص ۶۷. آنچه در روایت پیامبر (ص) آمده است با این تعبیر است: نعمتان مکفورتان الأمن و العافية (بحار الانوار، ج ۸۱، ص ۱۷۰).

۶. امنیت مقوله‌ای است که در بسیاری از آیات و دعاها در ردیف نخست مطالبات بنده از خداوند قرار گرفته است. حضرت ابراهیم (ع)، اولین خواسته خود از خداوند در خصوص شهر مکه را امنیت برای آن قرارداد و این‌گونه از او طلب کرد: «و اذ قال ابراهيم رب اجعل هذا بلداً آمناً و ارزق اهله من الثمرات من آمن منهم بالله و اليوم الآخر؛ پروردگارا! این شهر را امن قرار ده و مردم آن را از میوه‌ها روزی ده، آنان که به خدا و قیامت ایمان آورند.» (سوره بقره، آیه ۱۲۶). امیرمؤمنان در تعقیب نماز ظهر می‌خواندند: «اللهم لاتدع لی ذنباً ألاً غفرتة و لاخوفاً ألاً أمنتته. بار خدایا! هیچ گناهی را جز آن که ببخشی و هیچ ترس و وحشتی را مگر آن که مرا از آن ایمن‌سازی برای من باقی مگذار.» (بحار الانوار، ج ۸۶، ص ۶۵)

۷. سوره فتح، آیه ۲۷

۸. در آیات مختلفی نعمت امنیت از بارزترین نعمت‌های بهشت معرفی شده و برخوردار از آن، ویژگی مهم مؤمنان در

امنیت از وظایف مهمّ دولت به شمار آمده است. از دیدگاه معصومین (ع)، شادمانی و سرور فرع بر امنیت است و شادی بدون امنیت بی معنی است. همچنین وطنی دارای ارزش و خیر است که دارای امنیت باشد و اصولاً کشور ناامن مورد توجه هیچ کس قرار نمی گیرد و رو به نابودی است.^۱ حضرت امام سجاد (ع) نیز در دعای مشهور خود فرموده‌اند که «خدایا مرا خوف و ناامنی ضعیف و ناتوان نکرده تا قدر امنیت را بدانم». همچنین آن حضرت در دعای ۲۳، خطاب به خداوند می فرماید: «وَأَمِّنْ عَلَيَّ بِالصَّحَّةِ وَالْأَمْنِ،^۲ بر من مَنّت گذار، به تندرستی و امنیّت».

بر اساس یافته‌های تاریخی، انسان از نخستین روزهای آفرینش خود در پی امنیت بود؛ به غارها پناه می برد، سلاح می ساخت، عبادت می کرد، با دیگران پیمان می بست. در نظام‌های حقوقی نیز به این نیاز انسان بسیار توجه شده و امنیت به عنوان یکی از حقوق اساسی شناخته می شود. برای نمونه در ماده سوم اعلامیه جهانی حقوق بشر می خوانیم: «هر کس، حق زندگی آزادی و امنیت شخصی دارد». در همین اعلامیه این حق این گونه تعریف شده است: «هر کس به عنوان عضو اجتماع حق امنیت اجتماعی دارد».^۳

بنابر آنچه که در باب اهمیت امنیت و لزوم پرداختن به آن با استفاده از منابع دینی بالاخص صحیفه سجّادیه بیان شد، پژوهش حاضر را در پاسخ به این سؤال قرار دادیم که امنیت اجتماعی در سیره امام زین العابدین (ع) با تأکید بر صحیفه سجّادیه کدام می باشد؟

قیامت محسوب شده است. سوره سبا، آیه ۳۷؛ انعام، آیه ۸۲؛ دخان، آیه ۵۵؛ حجر، آیه ۴۶ و فصلت، آیه ۴۰.
۱. سوره تین، آیه ۱-۳؛ سوره عنکبوت، آیه ۶۷؛ قصص، آیه ۵۷؛ ابراهیم، آیه ۳۷ و بقره، آیه ۱۲۵-۱۲۶ (این ویژگی‌ها برای شهر مکه در این آیات ذکر شده است).

۲. از مفاد این دو حدیث آن مطلب برداشت می شود که پیامبر اعظم (ص) می فرماید: وطنی که امنیت و شادی در آن نیست خیری در آن نیست. (محمدی ری شهری، محمد (۱۳۸۶ش)، میزان الحکمه، ج ۷، قم ج ۱۳، ص ۲۴۳، ح ۲۱۹۲۲) و همچنین امیرالمؤمنین علی (ع) نیز در همین رابطه فرموده‌اند که: «لاخیر فی الوطن الا مع الأمن و المسره» (محمدی ری شهری، محمد (۱۳۸۶ش)، میزان الحکمه، ج ۷، قم ج ۱۳، ص ۲۴۳، ح ۲۱۹۲۴)

۳. دعای ۲۳، فراز ۳، ص ۷۶.

۴. طباطبایی، منوچهر، آزادی‌های عمومی و حقوق بشر، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۵، ۲۷۲.

مفهوم‌شناسی

۱- صحیفه سجّادیه

صحیفه سجّادیه کتابی حاوی ۵۴ دعا از امام سجّاد (علیه السلام) است. این کتاب پس از قرآن و نهج البلاغه مهم‌ترین میراث مکتوب شیعه به حساب می‌آید و به نام‌های «خواهر قرآن» و «انجیل اهل بیت» نیز مشهور است. صحیفه مانند قرآن و نهج البلاغه از نظر فصاحت و بلاغت مورد توجه قرار گرفته است. این کتاب ارزشمند مجموعه دعاهایی است که امام سجّاد (علیه السلام) انشاء فرموده و به دست مبارک فرزندش امام باقر (علیه السلام) نگاشته شده است. معروف‌ترین دعای صحیفه دعای مکارم الاخلاق است. بر این اثر شرح‌های بسیاری نوشته شده که مشهورترین آن‌ها ریاض السالکین نوشته سید علیخان شیرازی است. صحیفه به سیزده زبان از جمله فارسی و انگلیسی ترجمه شده است.^۱

۲- امنیت

امنیت از ریشه لاتین Secures است که در لغت به معنای «نداشتن دلهره و دغدغه» است؛ بنابراین معنای لغوی امنیت، رهایی از خطر، تهدید و آسیب، اضطراب، هراس، ترس، نگرانی یا وجود آرامش، اطمینان، آسایش، اعتماد، تأمین و ضامن است.^۲ این واژه در فرهنگ‌های لغت به معنای ایمن شدن، در امان بودن، بیم نداشتن، رهایی از ترس و احساس ایمنی و ... آمده است. فراهیدی از لغت شناسان بزرگ «امن» را به معنای ضد خوف می‌گیرد^۳، ابن منظور و برخی دیگر، معانی چندی برای این ریشه می‌آورند: الأمان ضد الخوف، الأمانة ضد الخيانة، الايمان ضد الكفر، الايمان بمعنى التصديق و ضده التکذیب.^۴

۱. انصاریان، حسین، پایگاه اطلاع‌رسانی

۲. ماندل، رابرت (۱۳۷۹)، چهره متغیر امنیت ملی. انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران: ۵۵

۳. فراهیدی، خلیل، کتاب العین، قم، انتشارات هجرت، ۳۸۸/۸.

۴. ابن منظور، لسان العرب، ۲۱/۱۳.

شیخ طوسی مفسّر برجسته شیعه نیز امن را «سکون النفس الی الامر» می خواند و نقطه مقابل آن را خوف دانسته، خوف را «انزعاج النفس من الأمر» معرفی می کند.^۱ فعل ثلاثی مجرد از «امن» و متعدی آن به معنای ضد خوف به کار می رود و ثلاثی مزید آن در صورتی که با «باء» یا «لام» متعدی گردد به معنای تصدیق می آید.^۲ امنیت، مصدر جعلی و صناعی است که از ریشه «امن» ساخته شده است. امن وقتی به باب افعال برود، واژه ایمان ساخته می شود. مؤمن نیز از همین ریشه است. واژه مؤمن هم به انسان و هم به خدا^۳ اطلاق می شود. خدا وقتی مؤمن است، یعنی به انسانها امنیت می دهد و امنیت در اتصال به خدا معنا می یابد که معنای متعدی ایمان است. وقتی مؤمن درباره انسان به کار می رود یعنی انسان به سمت ایمان رفت و برخوردار از امنیت شده است.^۴ بنابراین، بین ایمان و امنیت ملازمه است. به یک عبارت می توان گفت: امنیت فقط از طریق ایمان به وجود می آید. امنیت در اصطلاح امنیت شناسان، با معنای لغوی آن در ارتباط است، به گونه ای که یکی از دو گفتمان امنیت بر اساس معنای لغوی امنیت شکل گرفته است. در این گفتمان، امنیت در امنیت فردی، نبود تهدید نسبت به جان، مال، آبرو، دین و جز آن است، و در امنیت اجتماعی حالت آسودگی همگانی از تهدیدهایی است که از کردار غیرقانونی دولت یا دستگاهی فردی یا گروهی به وجود می آید^۵، و در امنیت ملی آن است که کشورها هیچ گونه احساس خطر حمله نظامی، فشار سیاسی و اقتصادی نداشته باشند و بر گسترش و توسعه خویش توانا باشند.^۶

۳- امنیت اجتماعی

مولار مفهوم امنیت اجتماعی را این گونه بیان می کند: قابلیت حفظ شرایط قابل پذیرش داخلی برای تکامل الگوهای سنتی زبان، فرهنگ، انجمنها، مذهب، هویت ملی و رسوم. بدین ترتیب

۱. شیخ طوسی، محمد بن حسن، التبیان فی التفسیر القرآن، ۴/۴۷۸ و ۸/۴۹.

۲. ابن منظور، لسان العرب، ۲۱/۱۳.

۳. یکی از نامهای خداوند «مؤمن» است، «لا إله إلا الله هو الملك القدوس السلام المؤمن» حشر/۲۳.

۴. مؤمنان از امنیت برخوردارند و در آرامش به سر می برند: «هو الذی أنزل السکینه فی قلوب المؤمنین» فتح/۴.

۵. آشوری، داریوش، دانشنامه سیاسی، ۳۹.

۶. فصلنامه سیاست دفاعی، سال اول، شماره دوم، صفحه ۵۵.

امنیت جوامع آشکارا با امنیت سیاسی پیوند دارد، اما مجزا از آن است. امنیت سیاسی به ثبات سازمانی کشورها، نظام‌های دولت و ایدئولوژی‌هایی که به دولت‌ها و حکومت‌ها مشروعیت می‌بخشد، مربوط می‌شود اما امنیت اجتماعی به بقای گروه‌های اجتماعی توجه دارد که به جهت اشتراک اعضای آن در اندیشه، احساس و اعمال، کلیت یکپارچه‌ای را تشکیل می‌دهند که از آن به عنوان هویت یاد می‌شود.^۱

ادبیات تحقیق

اقسام امنیت

سه نوع تقسیم‌بندی شایع و رایج در خصوص امنیت وجود دارد.

الف) اقسام امنیت از نظر جغرافیایی به امنیت داخلی و امنیت خارجی تقسیم می‌شود.

ب) اقسام امنیت با توجه به مرحله استقرار و عامل به وجود آورنده آن به امنیت درونی^۲ و امنیت بیرونی^۳ تقسیم می‌شود.^۴

ج) اقسام امنیت از لحاظ ساختاری به امنیت فردی^۵ و اجتماعی^۶ تقسیم می‌شود (باباخانلو، ۱۳۸۲: ۲۱).^۷

۱. نویدنیا، منیژه، فصلنامه مطالعات راهبردی شماره نوزدهم، بهار ۱۳۸۲، ص ۶۲

۲. امنیت بیرونی از بیرون بر فرد تحمیل می‌شود و با دیکته کردن یکسری مقررات و قوانین انضباطی تحقق می‌یابد.

۳. امنیت درونی از درون فرد سرچشمه می‌گیرد و ایجاد شرایطی است که نیازهای روحی فرد را ارضا می‌کند و محیطی برای رشد و کمال انسان است. امنیت درونی مبتنی بر قدرت مقام نیست بلکه مبتنی بر قدرت شخصی است. در این نوع امنیت رابطه بین افراد و سازمان و جامعه را محبت تشکیل می‌دهد.

۴. تصدیقی، محمدعلی (۱۳۸۲)، نقش مدیریت در ایجاد عوامل مؤثر برای تحقق امنیت اجتماعی و سازمانی، چکیده مقالات همایش امنیت اجتماعی، تهران.

۵. بخش‌های امنیت فردی عبارت است از: امنیت مالی، امنیت جانی، امنیت فکری، امنیت روانی می‌باشد.

۶. بخش‌های امنیت اجتماعی عبارت از: امنیت اداری- شغلی، امنیت اقتصادی، امنیت سیاسی، امنیت قضایی، امنیت فرهنگی، امنیت روانی و امنیت انتظامی می‌شود.

۷. باباخانلو، پگاه (۱۳۸۲)، امنیت عمومی (مفاهیم- تعاریف- اقسام)، چکیده مقالات همایش امنیت اجتماعی، تهران.

سطوح امنیت

امنیت دارای سطوح گوناگونی است که می‌توان در سطح اول از امنیت داخلی و خارجی و در سطح دوم از امنیت ملی، بین‌الملل و جهانی یاد کرد.

در سطح اول، امنیت داخلی مربوط به براندازی و چالش از جانب گروه‌هایی است که اقتدار دولت را نپذیرفته‌اند؛ دومی امنیت خارجی است که مربوط به تهدیدهای دولت‌های دیگر است. بحث امنیت داخلی بر اثر بوجود آمدن آسیب‌پذیری‌های مزمن که برخاسته از ضعف ساختارها، امکانات و توانایی‌های داخلی کشور است، بروز می‌کند؛ و دیگری امنیت خارجی است که به‌وسیله تحرکات سیاسی، نظامی و تبلیغاتی توسط دشمن خارجی ایجاد می‌شود.

اما سطح دوم امنیت که در آن اشاره به امنیت ملی، بین‌المللی و جهانی می‌شود، بر توانایی کنترل بحران‌ها و مشکلات تأکید می‌شود. امنیت ملی در اینجا به توانایی دولت بر کنترل بحران‌ها و تهدیدهای داخلی تأکید دارد که استقلال و عدم وابستگی آن را نشان می‌دهد.

به‌طور سنتی «امنیت ملی» روی توانایی‌های هر دولت جهت حفاظت از خود تأکید دارد. در صورتی که مفهوم امنیت بین‌المللی بر احتمال بوجود آمدن امنیت جمعی، بین چند دولت تکیه دارد. مفهوم جدید امنیت جهانی ناظر بر مجموعه‌ای از اصول و اقدامات جهانی جهت تضمین امنیت همه ملت‌ها از طریق سیستمی جهانی تأکید دارد.

نگرش‌ها به امنیت و تأمین آن در سطح ملی و بین‌المللی باعث شده تا نظریه پردازان امنیت در دنیای معاصر از جهان تک قطبی که کنترل امنیت جهانی توسط یک نیروی برتر تأمین می‌شود و یا جهان چند قطبی که تأمین امنیت را از طریق همکاری و تعامل چند قدرت منطقه‌ای تأمین می‌کنند، سخن بگویند!

مبانی نظری پژوهش

۱- امنیت اجتماعی از منظر امام خامنه‌ای (مدظله العالی)

امنیت اجتماعی را عدم احساس خوف، تهدید و ناامنی توسط مردم در محیط کار و زندگی خود می‌داند و مرجع آن را آحاد مردم می‌داند. می‌توان گفت تعریف امنیت اجتماعی از دیدگاه ایشان متفاوت از تعاریف متداول در دیدگاه مکتب کپنهاگ (که آن را امنیت گروه‌های اجتماعی و هویت آن‌ها می‌داند) است. امام خامنه‌ای (مدظله العالی) به این مؤلفه‌ها در امنیت اجتماعی پرداخته است: احساس امنیت، محیط امن، عدالت اجتماعی، آزادی، آرامش روانی و امکان عبادت خداوند^۱.

۲- ویور و امنیت اجتماعی

ویور امنیت اجتماعی را توانایی جامعه برای حفظ ویژگی‌های اساسی‌اش تحت شرایط تغییر و تهدیدات واقعی و محتمل تعریف می‌کند. ویور بر ارتباط نزدیک میان هویت، جامعه و امنیت تأکید دارد و خاطر نشان می‌کند که جامعه امنیت هویتش را جستجو می‌کند. به طوری که باید قادر به حل اختلالات هویتی باشد و اعضای آن نمی‌توانند نسبت به چیزهایی که هویتشان را تهدید می‌کند احساس مسئولیت نداشته و آن‌ها را تنها به دولت واگذار نمایند. ویور معتقد است تئوری امنیت اجتماعی بر هویت‌های جمعی در مقیاس بزرگ مانند هویت‌های مذهبی و هویت‌های قومی متمرکز است که کارایی و وظایفی مستقل از دولت دارند. ویور هویت را به عنوان مفهوم صریح امنیت اجتماعی قلمداد نموده و معتقد است زمانی امنیت اجتماعی مطرح می‌شود که جامعه تهدیداتی نسبت به هویتش احساس کند^۲.

پیشینه پژوهش

۱. روش و نظریه در امنیت پژوهی: این کتاب نوشته دکتر اصغر افتخاری و دکتر قدیر نصری

۱. شایگان، فریبا، در دوفصلنامه علمی پژوهشی نظریه‌های اجتماعی متفکران مسلمان تابستان: ۱۳۶

۲. نوبدینیا، منیژه، فصلنامه مطالعات راهبردی شماره نوزدهم، بهار ۱۳۸۲، ص ۶۲

و در سال ۱۳۸۳ به چاپ رسيده است. در اين نوشتار به روش شناسى اثباتى، تفسيرى و انتقادى در حوزه امنيت پرداخته شده و نيز نظريه‌هاى امنيت از قبيل رئاليسم، ايده آليسم، جامعه گرايى و ليبراليسم را بيان کرده است.

۲. نسبت اخلاق و امنيت: امكانى براى امنيت اخلاقى، نوشته داود غرايى زندى در فصلنامه مطالعات راهبردى ۱۳۹۱ منتشر شده است. در اين مقاله نتيجه مى گيرد امنيت اخلاقى مرجع جديد امنيتى در مقابل مراجع موجود امنيتى نيست، بلكه اخلاق مرجعيت مناسبى براى مطالعات امنيتى است. اين نوع اخلاق نه تنها براى تمام انواع امنيت قابل کاربرد است، بلكه از تزامم آنها نيز جلوگيرى مى كند. در عين حال، امنيت اخلاقى در تمام سطوح داخلى و بين‌المللى قابل کاربرد است. اين رويکرد در مطالعات امنيتى با افزايش مسؤليت اجتماعى و سياسى بيشتر براى كارگزاران امنيتى از «امنيتى شدن» امور متعارف جلوگيرى مى كند و از ائتلاف منافع ملي نيز مى كاهد.

۳. عوامل اجتماعى مؤثر بر احساس امنيت سياسى نخبگان سياسى كشور، نوشته محمد ابراهيم موحدى و جمال عرف در فصلنامه مطالعات راهبردى سال ۱۳۹۲ در فصلنامه مطالعات راهبردى به چاپ رسيده است. در اين مقاله نتيجه مى گيرد كه اعتماد متقابل، ارزش‌هاى مشترك، نهادمندى سياسى و تهديدات سياسى باعث خودانگيختگى احساسى شده و بر احساس امنيت سياسى نخبگان سياسى كشور تأثير گذار مى باشند.

روش پژوهش

هدف از اين پژوهش کاربردى است. روش‌هاى تحقيق اگر چه متعدد و متنوع مى باشد؛ اما در يك طبقه‌بندي كلى و اصولى برحسب نوع داده مرد تحليل به دو گروه كلى روش‌هاى كمى و كیفى تقسيم مى گردد. روش اين تحقيق نيز توصيفى - تحليلى از نوع كیفى مى باشد. مبحث كاركردهاى امنيت از منظر صحيفه سجدديه از موضوع‌هاى مهمى است. در چنين شرايطى روش‌هاى كیفى كه نگرش آنها به موضوع تمام نگرى است به نحو بهترى مى تواند پاسخگو باشد. ابزار تحقيق از نوع اسنادى (كتابخانه‌اى) است.

تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق

در فرایند زندگی اجتماعی بشر، ارزش‌ها^۱ همواره مورد تهدید واقع می‌شود. در واقع امنیت و اقتدار پاسبان و پاسدار این ارزش‌ها هستند. ارزش‌های انسانی به دو گروه ارزش‌های پایه‌ای^۲ و رو بنایی^۳ تقسیم می‌شود.^۴

اگر مرزهای اعتقادی مورد تهاجم فرهنگ باطل قرار گرفت، با شکوفایی فرهنگ حق باید به مبارزه با آن برخاست. با بالنده نمودن اندیشه اعضای جامعه و تحلیل‌های صحیح و منطقی، جامعه را از آسیب‌ها نجات داد. از این رو راه استقرار اندیشه و نیز حفظ امنیت آن، اندیشه است نه بهره‌وری از ابزار زور و خشونت.

در اندیشه دینی امامیه، امنیت فقط مصونیت از دستاوردهای مادی زندگی بشر نیست، بلکه به دستاوردهای معنوی و روحی هم توجه شده است. بنابراین امنیت در دو قالب، امنیت دنیوی و امنیت آخرتی قابل تصور است. همچنین، بخاطر اینکه جلب رضایت خدا، مقدم بر امور دنیوی است؛ بنابراین در مدل زندگی اسلامی، امنیت اخروی مقدم بر امنیت دنیوی متصور می‌شود. امام جعفر صادق (علیه‌السلام)، آسایش دنیایی را در گرو امنیت و سلامتی و آسایش اخروی را در گرو بهشتی شدن فرد می‌داند.^۵ با مطالعه و تدبّر در ادعیه صحیفه سجّادیه با مباحثی روبه‌رو می‌شویم که عبارتند از: امنیت اخروی، امنیت دنیوی، عوامل امنیت‌ساز و عوامل مخرب امنیت.

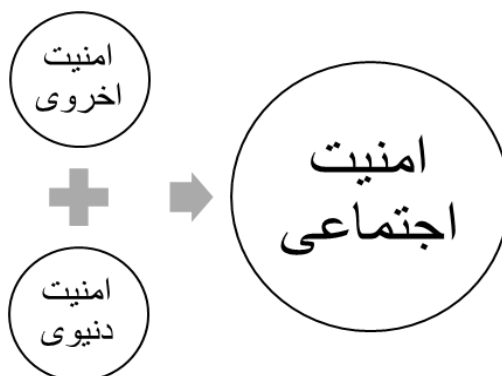
۱. Values

۲. ارزش‌های پایه‌ای مانند: عقیده و فرهنگ، آبرو و حیثیت، ناموس و جان.

۳. ارزش‌های رو بنایی مانند: مال و کشور و چیزهایی که نوعی تعلق به انسان دارند.

۴. شیرکوند، شهرام (۱۳۸۲)، نظام‌های اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و امنیت اجتماعی، چکیده مقالات همایش امنیت اجتماعی، تهران.

۵. «النَّعِيمُ فِي الدُّنْيَا الْأَمْنُ وَ صِحَّةُ الْجِسْمِ، وَ تَمَامُ النُّعْمَةِ فِي الْآخِرَةِ دُخُولُ الْجَنَّةِ؛ نعمت خوشی و آسایش در دنیا در سایه امنیت و سلامتی بدن است و تمامی نعمت در آخرت دخول در بهشت خواهد بود». (بجاری، ص ۸۱، ص ۱۷۲)

شکل ۱.

۱- امنیت اخروی

از منظر صحیفه سجّادیه، نسبت به پیروان هدایت‌های الهی که ایمان به خدا و معاد داشته و اهل احسان و انفاق هستند مدل امنیتی بنام «امنیت اخروی»^۱ تعریف شده است. در برخی از فرازها به امنیت اخروی اشاره شده است. بعنوان نمونه امام سجّاد(ع) در دعای مکارم الاخلاق چنین می‌فرماید: «وَهَبْ لِي أَمْنًا يَوْمَ الْمَعَادِ؟ خدایا! آسایش و امنیت در روز قیامت را نصیبم فرما». امام سجّاد (علیه السلام) در دعای ۵۳، از درگاه پروردگار برای روز قیامت، درخواست همجواری و مجالست با دوستان خدا را دارد؛ زیرا آنان در امنیت کامل و در آسایش حقیقی در جوار الهی و در بهشت موعود هستند^۲. امام (علیه السلام) در فرازی از دعای ختم قرآن، ضمن

۱. آیات بسیاری در کلام خدا نشان از امنیت اخروی دارد، برای نمونه: الف. آنان که از برنامه هدایتی خداوند پیروی می‌کنند در امنیت هستند ب. کسانی که به خدا و قیامت ایمان دارند و اعمال شایسته انجام می‌دهند برخوردار از امنیتند (بقره/۶۲) ج. نیکوکاران و تسلیم‌شدگان به خدا در امنیت به سر می‌برند (بقره/۱۱۲) د. انفاق‌کنندگانی که منت نمی‌نهند امنیت دارند (بقره/۲۶۲، بقره/۲۷۷، انعام/۴۸) هـ. ایمان‌آوران، صالحان، نمازگزاران و زکات‌دهندگان، نمانی ندارند (اعراف/۳۵) و. اولیاء خدا امنیت دارند (یونس/۶۲، حجر/۴۶، سبأ/۳۷، فصلت/۴۰)

۲. دعای ۲۰، فراز ۲۶، ص ۶۸.

۳. امام (ع) می‌فرماید: «مَوْلَايَ وَ اِرْحَمَنِي فِي حَشْرِي وَ نَشْرِي، وَ اجْعَلْ فِي ذَلِكِ الْيَوْمِ مَعِيَ اَوْلِيَاءِكَ مَوْفِقِي، وَ فِي اَحْيَائِكَ مَصْدَرِي، وَ فِي جِوَارِكَ مَسْكَنِي، يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ؟ در رستاخیز و روزی که مرا زنده می‌کنی و برای حساب حاضر می‌کنی، بر

اشاره به مخاطرات روز قیامت، از قرآن بعنوان عاملی امنیت‌ساز برای انسان یاد می‌کند. بی‌شک عمل به آیات قرآن امنیت جامعه انسانی را ارتقاء می‌بخشد.^۱

امنیت و آسایش روز قیامت و راهنمایی انسان در آن روز به سوی راه نجات، از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است، زیرا نشانه حسن عاقبت و رستگاری انسان است، و گرنه موجب اضطراب و ناامنی شدید و سردرگمی و سرگردانی می‌شود که خود عذابی مضاعف است. امام سجاد (علیه السلام) به ما می‌آموزد که در فکر این خطرهای شدید باشیم و در دعاهایمان از خدا بخواهیم که توفیق نجات از این خطرها را در پرتو تقوا و اعمال نیک به ما عنایت فرماید. ایشان در دعای ۴۲، از روز قیامت با عنوان روز به خطر افتادن آبرو و رسوایی انسان یاد شده است.^۲

امام (علیه السلام) در دعای ۴ تصریح دارند، هیچ کسی در قیامت امنیت ندارد مگر اصحاب یمین و گروه رستگاران و نیکوکاران که با کارهای خیر و از پیش فرستاده خود امنیت اخروی از پیش ساخته‌ای را برای خود فراهم آورده‌اند.^۳

آخرت محوری کارکرد ویژه‌ای برای ارتقاء پایه‌های امنیت در دنیا دارد. به عبارتی، ایمان و یقین و اعتقاد به رستاخیز رمز استقامت مجاهدین، در راه دفاع از امنیت کیان اسلامی است. از منظر امام سجاد (علیه السلام)، آخرت محوری سپاهیان و عاری نمودن فکر و ذهن آن‌ها از امور

من رحم کن و جایگاهم را در کنار دوستان و پایگاهم را در میان دوستانانت و مسکنم را در قرب خودت قرار ده، ای پروردگار عالمیان! (دعای ۵۳، فراز ۷، ص ۱۷۹)

۱. ایشان می‌فرمایند: «وَ ارْحَمْ بِالْقُرْآنِ فِي مَوْقِفِ الْعَرْضِ عَلَيْكَ ذُلَّ مَقَامِنَا، وَ قَبْتَ بِهِ عِنْدَ اضْطِرَابِ جِسْرِ جَهَنَّمَ يَوْمَ الْمَنَاجِزِ عَلَيْهَا زَلَّ أَقْدَامُنَا، وَ نَوَّرَ بِهِ قَبْلَ الْبَعْثِ سُدُفَ قُبُورِنَا، وَ نَجَّنَا بِهِ مِنْ كُلِّ كَرْبٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ شَدَّ إِزْدِ أَهْوَالِ يَوْمِ الطَّامَةِ وَ بَيَضَ وَجْهَنَا يَوْمَ تَسْوَدَ وَجْهُ الظَّالِمَةِ فِي يَوْمِ الْحُسْبَةِ وَ النَّدَامَةِ، وَ اجْعَلْ لَنَا فِي صُدُورِ الْمُؤْمِنِينَ وَدَا، وَ لَا تَجْعَلِ الْحَيَاةَ عَلَيْنَا نَكْدَا، وَ از برکت قرآن به وقت صف بستن در محضر بر ذلت ما رحم آور، و به هنگام لرزش صراط در روز عبور از آن قدم‌های ما را از لغزش استوار ساز، و پیش از برپا شدن قیامت تاریکی قبرهای ما را به آن نور بخش، و از هر گونه‌اندوه روز قیامت و دشواری ترس‌های آن روز سخت نجاتمان ده، و در آن روز که صورت ستم‌پیشگان سیاه شود که روز اندوه و ندامت است چهره‌های ما را سپید گردان، و از ما در قلوب مؤمنان دوستی قرار بده، و زندگی را بر ما سخت مکن».

۲. ایشان در این باره می‌فرماید: «وَ لَا تَفْضَحْنَا فِي خَاضِرِي الْقِيَامَةِ بِمُؤَبَقَاتِ آثَامِنَا؛ در برابر حاضران عرصه قیامت به گناهان هلاک‌کننده‌مان رسوایمان مکن.» (دعای ۴۲، فراز ۱۵، ص ۱۲۲)

۳. امام سجاد (ع) در این زمینه می‌فرماید: «وَ أَنْظِمْنِي فِي أَصْحَابِ الْيَمِينِ، وَ وَجِّهْنِي فِي مَسَالِكِ الْأَمِينِينَ، وَ اجْعَلْنِي فِي فَوْجِ الْفَائِزِينَ، وَ اعْمُرْ بِي مَجَالِسَ الصَّالِحِينَ؛ مرا در سبک اصحاب یمین جای ده و در راه‌های کسانی که در امنیت هستند سالک گردان، و در گروه رستگاران قرار ده، و بزم نیکوکاران را به من آباد گردان.» (۴۱/۴، ص ۱۱۸).

فتنه‌انگیز و فریبندهٔ دنیوی و یادآوری وعده‌های الهی و نعمت‌های بهشتی برای آنان، باعث استقامت و پایداری آن‌ها در جنگ خواهد گشت، و بدین سان نه تنها ایشان روی از جنگ برنخواهند تابید که حتی خیال فرار از آوردگاه هم به ذهن آن‌ها خطور نخواهد کرد.^۱

امام (علیه السلام) در دعای ۴۸، بزرگترین پناهگاه انسان از تمام خطرات امنیتی در دنیا و آخرت را، آغوش امن و بی منت الهی معرفی می‌کند.^۲ خدای متعال آرامش را در دل مؤمنان پدید می‌آورد تا ایمان آن‌ها زیادت‌ر گردد.^۳

از دیگر راهکار عملی صحیفه سجّادیه جهت دستیابی به امنیت، توصیه به یاد مرگ و توجه به ناپایداری دنیاست. زیرا یاد مرگ نه تنها خدشه‌ای در فعالیت‌های سازنده زندگی انسان به وجود نمی‌آورد، بلکه او را از غفلت از یاد خدا نیز باز داشته و همیشه انسان را سرزنده و با نشاط می‌سازد تا با استقلال فکری و عملکرد مسئولانه راه‌های امن را برگزیند و در زمره رستگاران و پاکان قدم نهد. چنانکه در دعا جهت پرده پوشی از خطا و حفظ از عذاب، اینگونه آموزش می‌دهد:

۱. امام سجاد (ع) در این زمینه در فرازی از دعای ۲۷ می‌فرماید: «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ، وَ أَنْسِبِهِمْ عِنْدَ لِقَائِهِمُ الْعَدُوَّ ذَكَرَ دُنْيَاهُمْ الْخِدَاعَةَ الْعُرُورَ، وَ امْحُ عَنْ قُلُوبِهِمْ حَطَرَاتِ الْمَالِ الْفُتُونِ، وَ اجْعَلِ الْجَنَّةَ نَصَبَ أَعْيُنِهِمْ، وَ لَوْحٌ مِنْهَا لِأَنْصَارِهِمْ مَا أَغْدَدَتْ فِيهَا مِنْ مَسَاكِنِ الْخُلْدِ وَ مَنَازِلِ الْكِرَامَةِ وَ الْخُورِ الْحِسَانِ وَ الْأَنْهَارِ الْمَطْرِدَةِ بِأَنْوَاعِ الْأَشْرِبَةِ وَ الْأَشْجَارِ الْمُنْدَبَةِ بِصُنُوفِ الْأَمْرِ حَتَّى لَا يَهُمَّ أَحَدٌ مِنْهُمْ بِالْإِدْبَارِ، وَ لَا يُخَلِّتُ نَفْسَهُ عَنْ قَرْبِهِ بِفِرَارٍ؛ خدایا درود فرست بر محمد و آل پاکش و آن سرزداران و سرحدیان سپاه اسلام را هنگام جنگ با دشمن فکر دنیای مغرور کننده فریبنده را از خاطرشان ببر (و یاد آخرت و نعمت جنت سرمد را به خاطرشان بیاور) و خیالات مال (و مقام و جاه) فتنه‌انگیز دنیا را از لوح دلهایشان به کلی محو ساز و بهشت رضوان را نصب‌العین‌شان قرار ده و آنچه را وعده کردی از قصرهای بهشت خلد و منزلهای عالی ابدیت و حوران زیبای (در کمال حسن و وجاهت) و انهار و جویبارهای پر از انواع مشروبات (آب و شیر و شراب طهور و غسل مصفا) و درختان پر بار به میوه‌های گوناگون آن‌ها را در دیدگانشان آشکار گردان تا هیچکس روی از جنگ نتابد و هرگز خیال فرار از دشمنش در دل نیاورد (بلکه با کمال شوق و شهامت و نیروی روحی مقاومت کند و کشتن را فتح و سعادت و کشته شدن را شتافتن به جنت داند)». (دعای ۳۴، فراز ۵ و ۴، ص ۸۵)

۲. امام سجاد (ع) به این مطلب اینگونه اشاره دارند: «وَ بَكَ أَنْزَلْتَ الْيَوْمَ فِقْرِي وَ فَاقِي وَ مَسْكَنِي، وَ إِنِّي بِمَغْفِرَتِكَ وَ رَحْمَتِكَ أَوْثِقُ مَنِي بِعَمَلِي، وَ لَمْغْفِرَتِكَ وَ رَحْمَتِكَ أَوْسَعُ مِنْ دُنُوبِي ...، وَ لَأَأْجُو لِأَمْرِ آخِرَتِي وَ دُنْيَايَ سِوَاكَ؛ و امروز نیاز و بی‌چیزی و خاکساری‌ام را به درگاه تو فرود آوردم، من به آموزش و رحمت تو بیشتر امید دارم تا به عمل و کردار خویش؛ البته گستره آموزش و رحمت تو، بیش از گناهان من است ...، و برای کار آخرت و دنیایم جز تو امید ندارم.» (دعای ۴۸، فراز ۵ و ۴، ص ۱۶۳)

۳. «هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا إِيمَانًا» اوست خدائی که سکینه و آرامش را در دل‌های مؤمنان فرود می‌آورد تا ایمان آنان زیادت‌ر شود (آیه ۴ سوره فتح).

«وَجْهَنِي فِي مَسَالِكِ الْأَمِينِ، وَاجْعَلْنِي فِي فَوْجِ الْفَائِزِينَ، وَاعْمُرْ بِي مَجَالِسَ الصَّالِحِينَ»^۱
(خدایا) مرا در راه‌های ایمان و در گروه رستگاران قرار ده، و مجالس صالحان را به وسیله من آباد ساز.

۲- امنیت دنیوی

این قسم امنیت، یک نیاز عمومی، مهم و اساسی در زندگی انسان است. بی‌شک، تمدن‌سازی نیازمند امنیت است و بی‌تردید هیچ برنامه‌ای بدون امنیت در بستر تمدن شکل نمی‌گیرد. امنیت به‌عنوان یک زیرساخت مطرح است و بدون آن طرح‌ریزی برای توسعه و اجرای برنامه‌های نوسازی و بازسازی، رشد فرهنگی و سیاسی، شکوفایی اقتصادی و اجتماعی، استفاده از دستاوردهای علمی و فناوری، اهداف، ارزش‌ها و آرمان‌های اصولی و پایدار جامعه و ... قابل تحقق نیست.

امنیت دنیوی؛ در بُعد امنیت اجتماعی، در سه بخش: امنیت جانی، امنیت مالی و امنیت اخلاقی، مورد ملاحظه است.

الف) امنیت جانی: به معنای تضمین جسم و جان افراد در مقابل خطرات و آسیب‌هایی است که مانع از ادامه حیات آنان شود؛ به عبارت دیگر «هرگونه تهدیدی که بر علیه جان انسان‌ها وجود داشته باشد، امنیت جانی آن‌ها را از بین می‌برد؛ بنابراین، شرایط امنیت جانی، شرایطی است که هیچ‌گونه تهدیدی بر علیه جان افراد جامعه وجود نداشته باشد»^۲.

امام العارفین (علیه السلام)، در دعای ۲۳، به توطئه‌ها و خطراتی که امنیت جانی افراد خانواده را نشانه رفته، اشاره کرده و از خداوند متعال دفع آن‌ها را درخواست می‌کند. ایشان عوامل برهم زننده امنیت جانی بشر، اعم از فیزیکی و متافیزیکی را برشمرده و از شر همه به خدا پناه می‌برده و می‌فرماید:

۱. دعای ۴۱ فراز ۴.

۲. نبوی، سیدعبدالحسین و همکاران؛ (۱۳۸۷)، بررسی تأثیر پایگاه اجتماعی- اقتصادی و هویت قومی بر اساس امنیت اجتماعی، فصلنامه دانش انتظامی، مسلسل، ص ۸۹.

«وَأَعِزَّنِي وَذُرِّيَّتِي مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، وَمِنْ شَرِّ السَّامَةِ وَالْهَامَةِ وَالْعَامَةِ وَاللَّامَةِ، وَمِنْ شَرِّ كُلِّ شَيْطَانٍ مَرِيدٍ، وَمِنْ شَرِّ كُلِّ سُلْطَانٍ عَنِيدٍ، وَمِنْ شَرِّ كُلِّ مُتْرَفٍ حَفِيدٍ، وَمِنْ شَرِّ كُلِّ ضَعِيفٍ وَشَدِيدٍ، وَمِنْ شَرِّ كُلِّ شَرِيفٍ وَوَضِيعٍ، وَمِنْ شَرِّ كُلِّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ، وَمِنْ شَرِّ كُلِّ قَرِيبٍ وَبَعِيدٍ، وَمِنْ شَرِّ كُلِّ مَنْ نَصَبَ لِرَسُولِكَ وَ لِأَهْلِ بَيْتِهِ حَرْبًا مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ، وَمِنْ شَرِّ كُلِّ دَابَّةٍ أَنْتَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا، إِنَّكَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ؛ و مرا و فرزندانم را از شیطان رانده شده و از شر جانوران زهرناک و زهردار کشنده، و سایر جانوران و چشم زخم، و از شر هر شیطان سرکش، و از شر هر پادشاه ستمگر، و از شر هر خوشگذران نازپرورده سرکش، و از شر هر ضعیف و قوی، و از شر هر عالی مقام و فرومایه، و از شر هر کوچک و بزرگ، و از شر هر نزدیک و دور، و از شر هر کسی از جن و انس که به جنگ پیامبرت و اهل بیتش اقدام کرده، و از شر هر جنبنده‌ای که مسخر قدرت توست پناه ده، زیرا که تو در سلطنت بر صراط حق و عدلی.»

ایشان در فراز دیگر، خود را اینگونه بیمه معنوی نموده و می‌فرماید: «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ، وَ مِنْ أَرَادَنِي بِسُوءٍ فَاصْرِفْهُ عَنِّي، وَ اذْخِرْ عَنِّي مَكْرَهُ، وَ اذْرَأْ عَنِّي شَرَّهُ، وَ رُدِّ كَيْدَهُ فِي نَحْرِهِ؛ خدا یا! بر محمد و آلش درود فرست و هر که نسبت به من اراده بدی کند، او را از من بازدار و نیرنگش را از من دورساز و شرش را از من برطرف کن و مکرش را به خودش برگردان.»

امام سجّاد (علیه السلام) در فراز ۱ از دعای ۲۳ صحیفه، از درگاه پروردگار طلب عافیت دارند. وجود عافیت در زندگی، باعث سلامت انسان می‌شود و نقصان آن بیماری تولید می‌کند. گل‌واژگان صحیفه در این ارتباط، از عبارات: عافیت، سلامت، صحت و امنیت استفاده کرده است. «صحت» عبارت است از پایداری حالت طبیعی؛ به گونه‌ای که آثار شناخته شده بر آن مترتب باشد. «سلامت» به معنای دور بودن آفات و بیماری‌ها از بدن است. «امن» به معنای فقدان ناگواری‌ها در زمان حال، و منتفی بودن احتمال آن در آینده است؛ به گونه‌ای که انسان هیچ دل‌نگرانی نداشته و ذهن و خیال او آرام باشد.^۱ نبود هر یک از این عوامل، امنیت جانی انسان را به خطر می‌اندازد. امام (علیه السلام) می‌فرماید: «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ، وَ الْبَسْنِي عَافِيَتِكَ، وَ جَلِّئِي عَافِيَتِكَ، وَ حَصِّنِي بِعَافِيَتِكَ، وَ أَكْرِمْنِي بِعَافِيَتِكَ، وَ أَعِزَّنِي بِعَافِيَتِكَ، وَ تَصَدَّقْ عَلَيَّ بِعَافِيَتِكَ،

۱. دعای ۲۳، فراز ۸، ص ۷۷.

۲. شهود و شناخت، ج ۲، ص ۳۷۶.

وَ هَبْ لِي عَافِيَتَكَ وَ أَفْرِشِي عَافِيَتَكَ، وَ أَصْلِحْ لِي عَافِيَتَكَ، وَ لَا تُفَرِّقْ بَيْنِي وَ بَيْنَ عَافِيَتِكَ فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ.^۱؛ خدایا، بر محمد و خاندانش درود فرست و تندرستی را لباس تنم کن، و سراپای مرا به تندرستی فرو پوشان و با آن مرا امان بخش و گرامی بدار و بی‌نیاز گردان، و تندرستی را به من صدقه ده و آن را مال من کن و همچون فرشی زیر پایم بگستران، و آن مایه‌ی بیماری که در من است، به تندرستی بدل فرما، و میان من و تندرستی، در این جهان و آن جهان، جدایی ميفکن.»

همچنین، در فراز دیگر این دعا امام (علیه السلام)، تندرستی کافی و شفا بخش که امنیت آفرین در دنیا و عقبی باشد را، اینگونه از درگاه خدا طلب می‌کند: «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ، وَ عَافِنِي عَافِيَةً كَافِيَةً شَافِيَةً عَالِيَةً نَامِيَةً، عَافِيَةً تُؤَكِّدُ فِي بَدَنِي الْعَافِيَةَ، عَافِيَةَ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ^۲؛ خدایا، بر محمد و خاندانش درود فرست و مرا تندرستی بخش؛ تندرستی‌ای که مرا بس باشد و شفا بخش و چیره بر هر بیماری، و روزافزون باشد و در تن من تندرستی زاید؛ تندرستی در این جهان و آن جهان.»

به‌راستی که تندرستی و امنیت، دو نعمت بسیار بزرگ از طرف خدا هستند؛ و نقصان هر یک سلامت جسم و روح آدمی را به خطر می‌اندازد، حتی می‌تواند مانعی بر سر عبادات و اعمال دینی انسان باشد. «وَ اٰمِنُنَّ عَلٰی بِالصِّحَّةِ وَ الْاٰمِنِ وَ السَّلَامَةِ فِي دِيْنِي وَ بَدَنِي، وَ الْبَصِيْرَةَ فِي قَلْبِي^۳؛ و بر من منت گذار، به تندرستی و امنیت و سلامت در دین و بدنم و بینایی در دلم.»

(ب) امنیت مالی (اقتصادی): به معنای ایجاد آن چنان نظمی در اجزا و بخش‌های مختلف اقتصادی

جامعه است که افراد را از احساس خطر، نسبت به کمبود و فقدان لوازم و امکانات اساسی مورد نیاز خود مصون دارد. وجود امنیت را در این بعد، با شاخص‌هایی نظیر: سرمایه‌گذاری‌ها، توزیع عادلانه ثروت، استفاده از امکانات به‌طور یکسان، مبارزه با مفاسد اقتصادی و اداری، اختلاس، ارتشا، کاهش عوارض مختلف دولتی و تعرفه‌های معقول و غیر ضروری و ثبات بازار مشخص می‌سازند.^۴ در سطوح بالاتر، ایده امنیت اقتصادی با دامنه وسیعی از بحث‌های بسیار

۱. دعای ۲۳، فراز ۱، ص ۷۶.

۲. همان، فراز ۲.

۳. دعای ۲۳، فراز ۳.

۴. صالحی امیری، سیدرضا و افشاری نادری، افسر؛ (۱۳۸۹)، مبانی نظری و راهبردی مدیریت ارتقای امنیت اجتماعی و فرهنگی در تهران، شماره پنجاه و نهم، سال بیستم، ص ۶-۷.

اساسی درباره اشتغال، توزیع درآمد و رفاه مرتبط است. به نظر «بوزان»، امنیت اقتصادی فرد تنها به شرایط زیستی محدود نمی‌شود، بلکه تامین این امنیت به معنی حفظ سطح مشخصی از استاندارد زندگی است. به عنوان نمونه، اشتغال یا حق حداقل دستمزد را باید از شرایط ضروری امنیت اقتصادی دانست.^۱

هرچند رعایت نکردن قوانین الهی و زیر پا گذاشتن آن‌ها، موجبات بوجود آمدن رانت حکومتی، توزیع نا عادلانه امکانات، خلق نامتقارن ثروت، وجود مفسد اقتصادی و اداری، اختلاس، رشوه، بی‌ثباتی در بازار، عامل رنجش مردم و به خطر افتادن امنیت اقتصادی جامعه می‌گردد. اما از نظر امام سجاد (علیه السلام)، مدیریت عالم هستی با نیروی غیبی است که سرچشمه تدبیر عالم هستی است. آن رزاق مدبر علاوه بر وضع قوانین اقتصادی پویا، روزی هر کسی را مشخص کرده است و تقدیر و امنیت اقتصادی افراد به دست اوست. امام (ع) در فرازی دعای یک می‌فرماید: «وَجَعَلَ لِكُلِّ رُوحٍ مِنْهُمْ قُوَّةً مَعْلُومًا مَقْسُومًا مِنْ رِزْقِهِ، لَأَيُّقُصُ مِنْ زَادَةِ نَاقِصٍ، وَ لَأَيُّزِيدُ مَنْ نَقَصَ مِنْهُمْ زَائِدًا؟» و برای هر یک از موجودات عالم، روزی معلوم و معین قسمت فرمود که آن قسمت معین الهی را هرگز کسی که بر او زیاد مقدر فرموده کم نتواند کرد و نه آن را که کم مقدر کرده‌اند، کی تواند افزود.»

امام (علیه السلام) تدبیر امور اقتصادی و گشایش روزی خویش را، اینگونه از خدا می‌خواهد: «اللَّهُمَّ لَا طَاقَةَ لِي بِالْجَهْدِ، وَلَا صَبْرَ لِي عَلَى الْبَلَاءِ، وَلَا قُوَّةَ لِي عَلَى الْفَقْرِ، فَلَا تَحْظُرْ عَلَيَّ رِزْقِي، وَلَا تَكْلِبْنِي إِلَيَّ خَلْقِكَ، بَلْ تَفَرِّدْ بِحَاجَتِي، وَ تَوَلَّ كِفَايَتِي؟» خدایا، مرا طاقت رنج نباشد، و بر بلا شکیبایی نتوانم، و توانایی بر تنگدستی را ندارم. پس روزی‌ام را بر من تنگ مگردان و مرا به آفریدگانت وامگذار. تو خود حاجتم را برآور و خود مرا کفایت کن.»

امام سجاد (علیه السلام) در دعای ۳۰ از صحیفه سجّادیه، به بحث امنیت اقتصادی اشاره دارد و بحران‌های اقتصادی را بعنوان یکی از عوامل مشقت، دشواری و بحران در زندگی معرفی می‌کند.

۱. شیخی راد، سید ناصر و دیگران، (۱۳۹۷)، تبیین راه کارهای دستیابی به امنیت پایدار با تأکید بر مؤلفه‌های فرهنگی در استان

سیستان و بلوچستان، تهران: پژوهشنامه نظم و امنیت انتظامی سال ۱۱ شماره ۴۲، ص ۸

۲. دعای شماره ۱، فراز ۳، ص ۱۶

۳. دعای ۲۲ (دعا برای سختی و دشواری امور)، فراز ۲، ص ۷۳.

امروزه، بانک‌ها و سرمایه‌داران، با شعار ارائه تسهیلات و توسعه، نسبت به پرداخت وام اقدام می‌کنند. آنان با اعمال نفوذ و وضع برخی قوانین، دست سرمایه‌داران رباخوار را باز گذاشته تا آن‌ها آزادانه، حداکثر فشار و استثمار را به طرف مقابل مضطر و نیازمند، زیر سرپوش توافق تحمیل بنمایند. روی این حساب، مقنن اسلام که به طبع آزمون‌د و افزون‌طلبی بشر واقف است و می‌داند در این قبیل موارد، کم آن منتهی به زیاده روی و به تدریج مؤذی به فساد می‌گردد، راه پیشروی و دستبرد به حصار قانونی را کاملاً بسته است.

امام سجاد (علیه السلام) نظرش را در زمینه دریافت وام اینگونه اعلام می‌دارد: «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ، وَهَبْ لِي الْغَافِيَةَ مِنْ دَيْنٍ تُخْلِقُ بِهِ وَجْهِي، وَيَحَارُ فِيهِ ذَهْنِي، وَيَتَشَعَّبُ لَهُ فِكْرِي، وَ يَطُولُ بِمَمَارَسَتِهِ شُغْلِي؛ خدایا، بر محمد و خاندانش درود فرست و مرا رهایی بخش از وامی که چهره‌ام را افسرده و غمگین سازد، و اندیشه‌ام را بیاشوبد، و فکرم را پریشان گرداند، و روزگاری دراز مرا به کوشش وادارد.»

تجملگرایی، اسراف و زیاده‌روی در مصرف و هدر دادن بیهوده اموال و بی‌برنامگی یا برنامه‌ریزی غلط در زندگی، شکوفایی و رونق اقتصادی جامعه را از بین می‌برد. اعتدال در مصرف، راه میانه‌ای است که اسراف، تبذیر، بخل و امساک را نفی می‌کند. در اندیشه امام سجاد (علیه السلام) هرگونه سخت‌گیری بی‌جا و در مضیقه و تنگنا قرار دادن اعضای خانواده، مردود است.^۲

از منظر امام سجاد (علیه السلام)، بخشی از مشکلات، معلول نادیده گرفتن اقتصاد و میانه‌روی در مصرف مال و عدم توازن هزینه و درآمد است. کسانی که از درآمد کمی برخوردارند، با قناعت

۱. دعای ۳۰، فراز ۱، ص ۹۳.

۲. «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ، وَاحْجِبْنِي عَنِ السَّرْفِ وَالْإِذْوَابِ، وَ قَوْمِي بِالْبَذْلِ وَالْإِفْتِسَادِ، وَ عَلَّمْنِي حُسْنَ التَّقْدِيرِ، وَ أَفِضْنِي بِطُفُوكَ عَنِ التَّبْدِيرِ، وَ أَجْرِ مِنْ أَسْتَبَابِ الْحَلَالِ أَرْزَاقِي، وَ وَجْهَ فِي أَبْوَابِ الْبِرِّ إِنْفَاقِي، وَ ازو عَنِّي مِنَ الْمَالِ مَا يَخْدِتُ لِي مَخِيلَةً أَوْ تَأْدِيًا إِلَيَّ بَغْيٍ أَوْ مَا أَتَعَقَّبُ مِنْهُ طُغْيَانًا؛ خدایا، بر محمد و خاندانش درود فرست و مرا از اسراف و زیاده‌روی به دور دار، و با بخشش و میانه‌روی راه اعتدال بنمای. چنان کن که در کار خود اندازه نگه دارم و به لطف تو مال خود را بیهوده خرج نکنم. روزی‌ام را پیوسته از راه‌های حلال بر من روان گردان، و انفاق مرا در کارهای نیک انداز، و مالی را که برای من خودبزرگ‌بینی آورد یا به ستم منجر شود و یا به سرکشی انجامد، از من بستان.» (همان، فراز ۵، ص ۹۳)

می‌توانند با سربلندی و عزت نفس به حیات خود ادامه دهند و افراد متمکن نیز با صرفه جویی، می‌توانند بر مواسات و رسیدگی به وضع محرومان توفیق یابند.^۱

ج) امنیت اخلاقی

امنیت اخلاقی «به معنای تضمین اصول و الگوهای اخلاقی در روابط و مناسبات افراد می‌باشد»^۲. توجه به اخلاق در مطالعات امنیتی، در حال رشد است. هدف از مطالعه آن در پژوهش‌های مختلف این است که زندگی و زیست مناسب‌تری را برای انسان به ارمغان آورد و در اینجا هدف این است که زندگی امن‌تری برای انسان فراهم کند ... «آنچه تاکنون در مطالعات امنیتی به اخلاق اشاره کرده است، به نوعی توجیه‌گر و مشروعیت بخش رفتار و مطالعه امنیتی است»^۳.

امام سجّاد (علیه السلام) در باب امنیت اخلاقی، فرازهای آموزشی در صحیفه سجّادیه آورده است. یکی از گویاترین ادعیه در این زمینه، دعای بیستم معروف به دعای مکارم الاخلاق است. امام (علیه السلام)، در قالبی آموزشی، از خدای متعال درخواست تبدیل ناپسندی‌های رفتاری خود، خویشاوندان و اطرافیان، به محاسن اخلاقی و استعانت برای دفع شرور و جلب خیرات، در دو محور فردی و اجتماعی دارد.

الف) محورهای اخلاق فردی در دعای بیستم عبارتند از:

درخواست کامل‌ترین مرحله ایمان، بالاترین مرتبه یقین، بهترین نیت و برترین اعمال، ایمان سرچشمه همه خیرات و اخلاق پسندیده است، نیت صالح منشأ عمل صالح است، مشکلات و موانع رشد انسان: توجه و اشتغال به غیر خدا، فقر، طمع، تکبر، خودپسندی و فخر فروشی، راه‌های نجات انسان: انجام اعمال برای قیامت، خرج کردن وقت در راه هدف، مصون بودن از فقر و وسعت رزق، انجام عبادت بدون عجب و ریا و انجام اعمال خیر بدون منت گذاشتن، درخواست تواضع در عین بزرگی و سربلندی، پایداری در عمل: هدایت شایسته، نیت استوار، عبادت دائم و دوری از

۱. همان

۲. حسینی نثار، مجید و علی قاسمی؛ (۱۳۹۱)، بررسی احساس امنیت و عوامل مؤثر بر آن در کشور، چهارمین کنفرانس برنامه‌ریزی و مدیریت شهری، تهران: سازمان ملی جوانان، ص ۶

۳. غرایق زندگی، ۱۳۹۱، ص ۲۵

شیطان، درخواست کمال در امور اخلاقی، دعا برای گشایش مالی در طول زندگی و روزی وسیع در ایام سالمندی، درخواست عفو الهی در پایان عمر، به یاد خدا بودن در همه زندگی، دعا برای مصونیت از عذاب الهی، درخواست هدایت به بهترین راه، میانه‌روی در زندگی، درخواست بهترین‌ها از خدا، امتحان الهی بندگان را با ثروت، درخواست برکت در مال، پناه بردن بر قدرت الهی، سختی و حقارت‌های تنگدستی، درخواست میانه‌روی در عبادت، تغییر هر چیزی به دست خداوند است، در معرض هلاکت بودن نفس، درخواست راهی آسان برای محبت الهی^۱.

ب) محورهای اخلاق اجتماعی در دعای مکارم الاخلاق عبارتند از:

دعا برای اصلاح بداندیشی‌های دیگران؛ تبدیل حسد به مودت؛ دعا برای پیروزی و غلبه بر دشمنان؛ ایثار و گذشت‌های اخلاقی؛ نفی قدرت‌طلبی و تجاوز به حقوق دیگران؛ بیان ویژگی‌های صالحان: گسترش عدالت، کظم غیظ، اصلاح بین مردم، آشکار کردن کارهای خوب مردم، عیب‌پوشی، نرم‌خویی، فروتنی، خوش‌رفتاری، آرامش، وقار، خوش‌اخلاقی، رعایت ادب اجتماعی و اخلاق عمومی و...؛ پرهیز از اسراف؛ پاسخ خوب در برابر کار بد؛ پیامدهای ناگوار یاری خواستن از غیرخدا؛ القانات شیطانی در قلب و زبان انسان‌ها (آرزوی باطل، بدگمانی، حسد، فحش و ناسزا، شهادت باطل، آبروریزی و...)؛ پناه بردن به خدا از ظلم کردن و ظلم دیدن؛ بیان هدایت‌های الهی (قدرت بیان و تأثیر آن در هدایت مردم)؛ مسئولیت‌پذیری و مدیریت درست؛ تبدیل دشمنی نزدیکان به دوستی؛ همکاری با دیگران و خدمت به جامعه؛ توجه به کرامت و حیثیت انسان‌ها؛ داشتن الگو و اسوه و تعیین جهت‌گیری در بسط و گسترش عدالت؛ ایجاد آرامش و مبارزه با خشونت؛ اهمیت مسابقه اجتماعی در خوبی‌ها؛ دفع عوامل ضرر و زیان؛ ترک احسان نابجا؛ درخواست دستی توانا در مقابل ظالم و زبانی گویا در برابر دشمنان؛ بی‌اعتنایی به ثروت مال‌اندوزان؛ درخواست بهترین صلوات برای محمد و آل محمد^۲.

۱. انصاریان، دیار عاشقان، ۱۳۷۳ش، ج ۶ ص ۱۷۱-۳۵۱؛ ممدوحی، کتاب شهود و شناخت، ۱۳۸۸ش، ج ۲، ص ۲۰۷-۲۸۳.

۲. همان

۳- عوامل امنیت‌ساز

علاوه بر مواردی که در بخش امنیت اخروی و دنیوی بیان گردید. که عبارت بودند از: همجواری با اولیای خدا (معصومین (ع))، اعتقاد به معاد، اعتقاد به فانی بودن دنیا، تقوآمداری، عمل صالح، حفظ آبرو. عوامل دیگری برای ایجاد امنیت وجود دارد. این عوامل امنیت‌ساز عبارتند از:

(۱) خداوند مظهر امنیت حقیقی

همواره انسان در طول زندگی نیازمند به داشتن پناهگاه قوی و مطمئن است. عواملی همچون وحشت و ترس، غم و اندوه، اضطراب و نگرانی، حيله و فریب‌هایی که با دنیا و زندگی دنیایی عجین است، آدمی را به داشتن یک پناهگاه قوی ترغیب می‌کند. گاهی هم برغم برخوردار بودن از دنیا و امکانات دنیوی، برای داشتن یک زندگی خوب یا حفظ و ارتقاء موقعیت موجود، به انسان انگیزه می‌دهد که به پناهگاه قوی و مطمئن پناه ببرد. بی‌شک، توکل بر خداوند پناهگاه عظیم انسان است.^۱ امام (ع)، خداوند را مظهر امنیت دانسته^۲ و او را امنیت‌دهنده حقیقی بشر معرفی می‌کند.^۳ همچنین تنها راه نجات بشر از غضب الهی، فقط شتافتن به سوی اوست؛ زیرا راه‌گریزی از عذاب برایش نیست. بشر هر کجا و نزد هر کس پناه ببرد یا شفیع قرار گیرد، در حقیقت در تحت علم و قدرت بی‌همتای الهی است و خدا مایه ایمنی انسان است.^۴

۱. در مورد قدرت توکل، امام صادق (علیه السلام) فرمودند: تعجب می‌کنم از کسی که می‌ترسد؛ چرا به گفته‌ی خداوند «حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ» پناه نمی‌برد؟! (شیخ صدوق، من لا یحضره الفقیه، محقق، مصحح، غفاری، علی اکبر، ج ۴، ص ۳۹۲)

۲. می‌فرمایند: «اللَّهُمَّ فَصِّلْ عَلَيَّ مُحَمَّدًا وَآلَ مُحَمَّدٍ، وَكَأ... إِلَهِي، وَآمِنِي؛ پس بر محمد و آل محمد درود فرست و مرا ایمن گردان.» (۴۸/۲۱، ص ۱۶۶)

۳. ایشان در این زمینه معتقدند: «وَمَنْ يُؤْمِنُنِي مِنْكَ وَأَنْتَ أَخَفَّتَنِي، وَمَنْ يَسَاعِدُنِي وَأَنْتَ أَفْرَدْتَنِي، وَمَنْ يَقْوِينِي وَأَنْتَ أضعَفْتَنِي؟ لَا يَجِيرُ، يَا إِلَهِي، إِلَّا رَبُّ عَلَيَّ مَرْبُوبٍ، وَلَا يُؤْمِنُ إِلَّا غَالِبٌ عَلَيَّ مَغْلُوبٌ، وَلَا يَعِينُ إِلَّا طَالِبٌ عَلَيَّ مَطْلُوبٌ؛ اگر بیم‌دهی چه کسی مرا ایمنی دهد؟ و اگر تنهایم گذاری کیست که مرا یاری دهد؟ و اگر ناتوانم سازی چه کسی توانم دهد؟ الهی پرورده را جز پروردگار پناه ندهد، و مغلوب را جز غالب امنیت نبخشد، و مطلوب را جز طالب یاری نکند.» (دعای ۲۱، فراز ۳، ص ۷۰)

۴. امام سجاد (ع) با علم به این موضوع می‌فرماید: «أَلَا شَفِيعٌ يَشْفَعُ لِي إِلَيْكَ، وَكَأ خَفِيرٌ يُؤْمِنُنِي عَلَيْكَ، وَكَأ حِصْنٌ يَحْتَجِبُنِي عَنْكَ، وَكَأ مَلَأَ الْجَأَّ إِلَيْهِ مِنْكَ. شفيعی نیست که از من، برای خلاصی‌ام از گناه، به درگاہت شفاعت کند؛ و پناه‌دهنده‌ای نیست که مرا از تو امان دهد؛ و دژ استواری نیست که مرا از کيفرت مانع گردد؛ و پناهگاهی نیست که از حضرتت به آن پناه برم.» (دعای ۳۲، فراز ۱۰، ص ۱۰۱)

اگر در برخی از مواقع ترس از خدا عنوان می‌شود، منظور ترس از گناه و معصیت و نهایتاً ترس از غضب الهی و عذاب آخرت است.^۱ امام سجاد (علیه السلام) در فراز ۷۷ از دعای ۴۷ می‌فرماید: «أَنَا الَّذِي هَابَ عِبَادُكَ وَأَمْنُكَ، أَنَا الَّذِي لَمْ يَرْهَبْ سَطْوَتَكَ؟ مَنْمُ كَمَا أَنَّ بَنَدِغَانَ تَوَّاسِيْدَةً وَ أَزْ حَضْرَتِ تَوَائِمِنِ كَشْتَمِ، مَنْمُ كَمَا أَنَّ هَيْبَتِ تَوَّ نَهْرَاسِيْدَةً، وَ أَزْ خَشْمَتِ نَتْرَسِيْدَمِ.»

امام سجاد (علیه السلام) عفو خدا را مایه امنیت انسان بر می‌شمارد؛ زیرا امنیت واقعی در گرو بندگی و زیر چتر حمایت الهی است.^۲ انسان‌ها همواره، مرتکب دو دسته گناه می‌شوند، گناهانی که از اعضاء و جوارح سر می‌زند و جنبه بیرونی دارد و گناهان درونی که در رابطه با قلب او و زمینه‌ساز گناهان بیرونی می‌باشند. بشر باید از هر دو نوع گناه توبه کند، توبه‌ای که به وسیله آن همه اعضاء و جوارح از کیفر و عقوبت گناه سالم بماند و از عذاب الیمی که ناشی از قهر خداست و متجاوزان از آن ترس دارند، در امنیت قرار گیرد.^۳

صاحب‌نظران بر این باورند که احساس امنیت در یک جامعه به اندازه وجود آن اهمیت دارد. زیرا واکنش‌هایی که فرد در جامعه در قبال عدم امنیت بروز خواهد داد، تابع میزان دریافت و ادراک او از امنیت خواهد بود لذا احساس امنیت متغیری کلیدی در این خصوص بشمار می‌آید.

۱. آنچه باعث خوف است مقام خداست نه خود خدا، بنابراین اشکالی ندارد که به لحاظ خدایی خدا عاشقش باشیم و به لحاظ مقامش بترسیم. در واقع این ترس حاصل شناخت عظمت و جمال و جلال خداست. از امام رضا (علیه السلام) پرسیدند: حقیقت توکل چیست؟ فرمود: این است که جز از خدا از هیچ چیز نترسی. همچنین فردی که از خدا، ترس ندارد، در دنیا و آخرت امیدی به او نیست (تحف العقول، ص. ۴۷۰-۴۶۹).

۲. ۴۷/۷۷- ص ۱۵۴

۳. ایشان می‌فرماید: «اللَّهُمَّ لَا خَفِيرَ لِي وَنُكَّ فَلْيَخْفُرْنِي عِزُّكَ، وَ لَا شَفِيعَ لِي إِلَيْكَ فَلْيَشْفَعْ لِي فَضْلُكَ، وَ قَدْ أَوْجَلْتَنِي خَطَايَايَ فَلْيُؤْمِنِي عَفْوُكَ. بارالها مرا از تو پناه‌دهنده‌ای نیست؛ پس باید عزت تو پناهم دهد، و برای من شفيعی به سوی تو نیست پس باید فضل تو شفيعم شود، و گناهانم مرا در عرصه ترس برده پس باید عفو تو مرا ایمن سازد.» (دعای ۳۱، فراز ۲۲، ص ۹۸)

۴. امام سجاد می‌فرماید: «اللَّهُمَّ وَ إِنِّي أَتُوبُ إِلَيْكَ مِنْ كُلِّ مَا خَالَفَ إِرَادَتَكَ، أَوْ زَالَ عَنْ مَحَبَّتِكَ، مِنْ خَطَرَاتِ قَلْبِي، وَ لِحَطَّاتِ عَيْنِي، وَ حِكَايَاتِ لِسَانِي، تَوْبَةً تَسْلُمُ بِهَا كُلُّ جَارِحَةٍ عَلَيَّ حِيَالِهَا مِنْ تَبَعَاتِكَ، وَ تَأْمَنُ مِمَّا يَخَافُ الْمُعْتَدُونَ مِنْ أَلِيمِ سَطْوَاتِكَ. الهی و از هر چه مخالف خواست تو بوده، یا از گردونه محبت تو بیرون می‌برد، از خطراتی که در قلبم گذشته، و نگاه‌های چشمم، و گفتارهای زبانم، چنان توبه‌ای می‌کنم که هر یک از اعضايم به سهم خود از عقوبتت سالم ماند، و از انتقام و قهری که تجاوزگران از آن می‌هراسند ایمن گردد.» (۳۱/۱۹، ص ۹۸)

امام (ع) از خدا می‌خواهد: «وَأَمِنْ خَوْفَ نَفْسِي^۱، و ترسم را ایمنی ده؛» ایشان در مقابل برای دشمنان عدم احساس آرامش و امنیت را درخواست می‌کند.^۲

۲) قرآن کتاب خدا

بی‌شک تلاوت آیات قرآن توسط اعضای یک جامعه و عمل به رهنمودهای الهی، امنیت پایدار برای جامعه به ارمغان خواهد آورد. همچنین قرآن به تعبیر امام سجّاد در روز حشر مایه امنیت انسان است. امام (ع) کار کردهای قرآن در جامعه را اینگونه معرفی می‌کند: «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ، وَادِّمْ بِالْقُرْآنِ صَلَاحَ ظَاهِرِنَا، وَاجْتِبْ بِهِ خَطَرَاتِ الْوَسَاوِسِ عَن صِحَّةِ صَمَائِرِنَا، وَاعْسِلْ بِهِ دَرَنَ قُلُوبِنَا وَعَلَائِقَ أَوْزَارِنَا، وَاجْمَعْ بِهِ مُنْتَشَرَ أُمُورِنَا، وَأَرُوْهُ فِي مَوْقِفِ الْعَرْضِ عَلَيْكَ ظَمًا هَوَاجِرِنَا، وَاكْسِنَا بِهِ حُلَّ الْأَمَانِ يَوْمَ الْفَزَعِ الْأَكْبَرِ فِي نُشُورِنَا.»^۳ بار خدایا بر محمد و آلش درود فرست، و از برکت قرآن آراستگی ظاهر ما را تداوم بخش، و خطورات و سوسه‌ها را از پنجه انداختن به سلامت عمق وجودمان بازدار، و چرک قلوب و آلودگی گناهانمان را با آن بشوی، و امور از هم پاشیده ما را با آن سر و سامان بخش، و در صف قیامت آتش تشنگی ما را که زاییده گرمای آنجاست به وسیله آن خاموش کن، و در روز وحشت بزرگ به هنگام محسور شدنمان به وسیله آن بر ما جامه امن و امان بپوشان.

۳) امنیت شغلی

این بعد از امنیت بر استحکام نهاد خانواده تأثیر مستقیمی دارد. منظور از این مبحث صرفاً شرایط و اوضاع و احوالی نیست که افراد نگران از دست دادن شغل خود نباشند، بلکه همچنین باید چشم انداز شغلی افراد در روند پیشرفت و ترقی قرار داشته باشد. یعنی افراد ضمن کار و انجام وظیفه و دریافت حقوق و مزد، از امکانات لازم برای بهبود شرایط و پرورش خویش برخوردار باشند.

۱. ۱۲/۱۷. ص ۴۳

۲. «اللَّهُمَّ أَخْلِ قُلُوبَهُمْ مِنَ الْأَمْنَةِ، پروردگارا تو دل‌های آنها را از ایمنی و آرامش خالی (و پر از وحشت و خوف و هراس) گردان (همان، فراز ۱۳ و ۱۴، ص ۸۷)

۳. دعای ۴۲ صحیفه سجّادیه فراز ۱۱ ص ۱۲۱

تردیدی نیست که خداوند فرد بیکار را به شدت توبیخ نموده و از قابلیت رحمت و عنایت خود دور می‌داند و در مقابل، فردی را که در جهت تامین معاش و حفظ آبرو و پیا داشتن نظام زندگی خود تلاش کند، می‌ستاید^۱. از این رو در طلب معیشت و روزی نباید از هرگونه تلاش معقول و مشروعی دریغ کرد و گرنه زندگی دچار چالش‌های اقتصادی شده و آرامش و آسایش مختل می‌گردد. امام (ع) می‌فرماید: «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ، وَهَبْ لِي الْعَافِيَةَ مِنْ دَيْنٍ تُخَلِّقُ بِهِ وَجْهِي، وَ يَحَارُ فِيهِ ذَهْنِي، وَ يَتَشَعَّبُ لَهُ فِكْرِي، وَ يَطُولُ بِمَمَارَسَتِهِ شُغْلِي؛ بار الهی، بر محمد و آلش رحمت فرست. و مرا برهان از قرضی که به سبب آن آبرویم را ببری و ذهنم را در آن پریشان کنی، و فکرم بر آن پراکنده شود، و کارم در علاج آن به طول انجامد.»

۴) پرهیز از افراط در دوستی و دشمنی

در این فراز امام العارفين (عليه السلام)، بر لزوم اعتدال در خشنودی، خشم، دوستی و دشمنی در کنش‌های اجتماعی، تأکید ورزیده و ضمن توصیه به پرهیز از افراط و تفریط در دوستی و دشمنی، همگان را به اعتدال و عدالت‌ورزی فرا می‌خواند. ایشان می‌فرمایند: «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ، وَارْزُقْنِي التَّحْفُظَ مِنَ الْخَطَايَا، وَ الْإِحْتِرَاسَ مِنَ الزَّلَلِ فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ فِي حَالِ الرِّضَا وَ الْغَضَبِ، حَتَّى أَكُونَ بِمَا يَرِدُ عَلَيَّ مِنْهُمَا بِمَنْزِلَةِ سَوَاءٍ، عَامِلًا بِطَاعَتِكَ، مُؤَثِّرًا لِرِضَاكَ عَلَيَّ مَا سِوَاهُمَا فِي الْأَوْلِيَاءِ وَ الْأَعْدَاءِ، حَتَّى يَأْمَنَ عَدُوِّي مِنْ ظُلْمِي وَ جَوْرِي، وَ يَأْسَ وَكَيْسِي مِنْ مَيْلِي وَ انْحِطَاطِ هَوَايَ^۲. خداوند بر محمد و آلش درود فرست، و مرا خودداری از گناهان، و پرهیز از لغزش‌ها در دنیا و آخرت، و در حال خشنودی و خشم روزی کن، به طوری که در هر دو حال یکسان بوده، به طاعت تو مشغول باشم، و در حق دوستان و دشمنان رضای تو را بر غیر رضا و طاعت تو ترجیح دهم، تا دشمنم از جور و ستم ایمن باشد، و دوستم از اینکه منحرف از حق و به هوای نفس او متمایل شوم نومید گردد.»

۵) دشمن‌شناسی

کنترل و مدیریت مرزها تأثیر غیر قابل انکاری بر امنیت و توسعه پایدار جامعه دارد. کنترل و نفوذناپذیری مرزها، کارکرد دفاعی امنیتی داشته و محافظت از مرز جلو تهدیدات مختلف سیاسی،

۱. امام کاظم (ع) می‌فرماید: «إِنَّ اللَّهَ جَلَّ وَعَزَّ يُبْغِضُ الْعَبْدَ الْفَارِعَ». خداوند متعال بنده بی‌کار را دوست ندارد.

۲. دعای ۲۲، فراز ۱۶، ص ۷۵.

نظامی، اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی را از بین خواهد برد. امام سجاد (علیه السلام) بر این مهم تأکید کرده و می‌فرماید: «فَإِذَا صَافَّ عَدُوَّكَ وَعَدُوَّةُ فَقَلَّلَهُمْ فِي عَيْنِهِ، وَصَغَّرَ شَأْنَهُمْ فِي قَلْبِهِ، وَادَّلُ لَهُ مِنْهُمْ، وَ لَا تُدَلِّهِمْ مِنْهُ، فَإِنْ خَتَمْتَ لَهُ بِالسَّعَادَةِ وَ قَضَيْتَ لَهُ بِالشَّهَادَةِ، فَبَعْدَ أَنْ يَجْتَاحَ عَدُوَّكَ بِالْقَتْلِ، وَ بَعْدَ أَنْ يَجْهَدَ بِهِمُ الْأَسْرُ، وَ بَعْدَ أَنْ تَأْمَنَ أَطْرَافُ الْمُسْلِمِينَ، وَ بَعْدَ أَنْ يُوَلِّيَ عَدُوَّكَ مُدْبِرِينَ؛ وَ وَ قَتِي كِه بَا دَشْمَنْت كِه نِيْزِ دَشْمَنْ اْوِيْنْد بِه مَصَاف اِيْسْتَد عِدْد اِيْشَان رَا دَر چِشْم اْو اِنْدَك نِمَاي وَ شَأْن وَ مَقَامِشَان رَا دَر دَل اْو كُوچِك سَاْز وَ اْو رَا بَرِ دَشْمَنْتَان پِيْرُوْزِي دِه وَ دَشْمَنْ رَا بَرِ اْو پِيْرُوْزِي مِدِه وَ اَكْر زَنْدَكِي اْو رَا بِه نِيْكِبَخْتِي پَايَان دَاْدِي وَ شِهَادَت رَا سَرْنُوْشْت اْو سَاخْتِي، شِهَادَتِش رَا زَان پَس قَرَار دِه كِه دَشْمَنْت رَا رِيْشِه كُن سَاخْتِه وَ اَسَارَت اَنَان رَا بِه رَنْج وَ تَعْب اِفْكَنْدِه وَ پَس اَز اَنَكِه اَطْرَاف مَرْزَهَاي مَسْلِمَانَان اَمْنِيْت يَافْتِه وَ دَشْمَنْت هَزِيْمَت كَرْدِه بَاشْد.»

حضرت سجاد (ع) از خداوند متعال می‌خواهد که به سپاهیان سرحدات اسلامی، شناخت، علم و بصیرت لازم نسبت به دشمن و اطلاع از حيله‌ها و تدابير جنگي را اعطا نمايد و جمله‌ی زیبای امام در این باره چنین است: «... وَالْأُطْفُ لُهُمْ فِي الْمَكْرِ^۲... وَ عَرَّفَهُمْ مَا يَجْهَلُونَ، وَ عَلَّمَهُمْ مَا لَا يَعْلَمُونَ، وَ بَصَّرَهُمْ مَا لَا يَبْصُرُونَ^۳؛ فِكْر وَ تَدْبِيْر دَقِيْق (دَر مَقَابِل مَكْرِ دَشْمَنْتَان) بِه اَنَان عَطَا فَرْمَا ... وَ بِه لَشْكْرِيَان مَرْزَهَاي اِسْلَام اَنچِه رَا (اَز اْمُوْر دُنْيَا وَ دِيْن وَ حِيْل وَ تَدْبِيْر جَنْكِي) كِه اَنَان نَمِي دَانَنْد تُو اَنَان رَا شِنَاسَاكْرْدَان وَ بِه اَنچِه بَصِيْر نِيْسْتَنْد (اَز لَطَائِف وَ دَقَائِقِ عِلْمِ جَنْكِ وَ اِسْرَارِ دَشْمَنْ) اَن هَا رَا كَامَلَا بَصِيْرَت وَ اَكْغَاهِي بَخْش.»

به‌خوبی روشن است که در این فقره از دعا، داشتن تدبیر دقیق و اطلاعات و شناسایی‌های لازم از دشمن، امر لازمی شمرده شده و در واقع ناظر بر این موضوع است که در آموزه‌ها و سیاست دفاعی، داشتن راهبردهای جنگی و اطلاعات کامل از خصم، همواره امری الزامی است.

۱. ۲۷/۲۲، ص ۸۸

۲. با توجه به کاربرد کلمه «مکر» در این فراز از دعا باید این نکته خاطر نشان شود که در بسیاری از روایات، کاربرد مکر یا حيله و خدعه علیه دشمن، بر خلاف «غدر» صحیح و لازم شمرده شده است؛ زیرا مکر یا حيله، خود نوعی راهبرد و تدبیر جنگی است در حالی که «غدر»، یا پیمان‌شکنی، عملی غیراسلامی و غیرانسانی و بر خلاف مروت و جوانمردی محسوب گشته است؛ بنابراین روایات بسیاری با مردود دانستن غدر یا پیمان‌شکنی، جنگ را نیرنگ دانسته و کاربرد نیرنگ یا فریب را کاملاً مجاز توصیه می‌کند (همان، فراز ۲، ص ۸۵).

۳. همان، فراز ۳، ص ۸۵

حفظ امنیت حارسان امنیت از دیگر دغدغه‌های امام سجاد (ع) است: «وَ اَحْرُسْ حَوْزَ نَهْمٍ؛ و حدود و جوانب لشکرگاهشان را (از آسیب دشمن) حفظ کن (حفظ حدود و محل استقرار آنها)». امام (ع) در بخشی دیگر از دعا، ضمن تأکید بر اهمیت حفاظت از اردوگاه‌ها و مراکز و پادگان‌های نظامی به منظور جلوگیری از نفوذ و عملیات‌های چریکی دشمن (محکم شدن اطراف لشکرگاه) می‌فرماید: «وَ اَمْنَعْ حَوْمَتَهُمْ؛ اطراف لشکرگاه آن‌ها را مستحکم فرما.»

۶) وحدت و همدلی نیروهای خودی

هماهنگی و همدلی سپاه باید بر محور فرماندهی و همدلی مردم بر محور رهبر جامعه صورت پذیرد. نفوذ سیاست در جنگ بعنوان یک آسیب که موجب نفاق و اختلاف در بین نظامی‌ها می‌شود. امام در دعای خود با عبارت «وَ اَلْفَ جَمْعَهُمْ^۱؛ (و به آن سپاه اسلام انس و الفت و اتحاد و اتفاق وحدت روحی و هماهنگی و دوستی عطا فرما که دشمن به واسطه نفاق و اختلاف در آن‌ها رخنه و استیلا نکند؛ زیرا اگر اجتماع و اتحاد آن‌ها بدل به تفرقه و اختلاف آراء گردد^۲ متفق نشوند».

بدیهی است از این منظر، سپاه اسلام با انس، الفت و اتحاد و اتفاق و وحدت روحی؛ قدرت بیشتری یافته و دیگر دشمن نخواهد توانست با نفاق افکنی و اختلاف انگیزی، مایه تضعیف عزت و قدرت آن‌ها شده و سپاهیان و مرزداران اسلامی را با نفاق افکنی ذلیل و ناتوان سازد.

۱. همان، فراز دوم، ص ۸۵.

۲. وَ اَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِيعًا وَ لَا تَفَرَّقُوا (آل عمران/۱۰۳).

شکل ۲.

۴- عوامل مخرب امنیت (امنیت سوز)

۱) گناه زمینه‌ساز عذاب و امری امنیت سوز

همواره گناهان باعث خشم خدا می‌شود و هر آنچه که مورد بخشش خدا واقع نشود، موجب غضب خدا می‌گردد. هر انسانی به اندازه گناهایش مورد خشم خدا و مستوجب مجازات الهی است؛ بنابراین آنچه باعث خشم خدا می‌شود گناهان است. امام سجّاد (علیه السلام) در این رابطه می‌فرماید:

«أَعُوذُ بِكَ اللَّهُمَّ الْيَوْمَ مِنْ غَضَبِكَ، فَصَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ، وَأَعِزَّنِي وَأَسْتَجِيرُ بِكَ الْيَوْمَ مِنْ سَخَطِكَ، فَصَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ، وَأَجِرْنِي وَأَسْأَلُكَ أَمْنًا مِنْ عَذَابِكَ، فَصَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ، وَآمِنِي؛ خدایا، من امروز از خشم تو به خودت پناه می‌آورم. پس بر محمد و خاندانش درود فرست و مرا در پناه خود گیر، و از شدت خشم از تو امان می‌طلبم. پس بر محمد و خاندانش درود

۱. دعای ۴۸- فراز ۲۱، ص ۱۶۶

فرست و مرا در امان دار، از تو می‌خواهم که مرا از عذاب خود ایمنی بخشی. پس بر محمد و خاندانش درود فرست و مرا ایمن گردان.»

«فَصَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ، وَاجْرِنِي وَأَسْأَلُكَ أَمْنًا مِنْ عَذَابِكَ، فَصَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ، وَآمِنِي^۱

و ایمنی از عذابت را مسئلت دارم، پس بر محمد و آلش درود فرست و مرا ایمن ساز.»

امنیت از آثار وضعی سیئات است. چنانچه می‌فرماید: «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ، وَارْزُقْنِي الرَّغْبَةَ فِي الْعَمَلِ لَكَ لِآخِرَتِي حَتَّى أَعْرِفَ صِدْقَ ذَلِكَ مِنْ قَلْبِي، وَحَتَّى يَكُونَ الْغَالِبُ عَلَيَّ الزُّهْدُ فِي دُنْيَايَ، وَحَتَّى أَعْمَلَ الْحَسَنَاتِ شَوْقًا، وَآمَنَ مِنَ السَّيِّئَاتِ فَرَقًا وَخَوْفًا؛ خداوندا بر محمد و آلش درود فرست، و رغبت و میلی روزی من کن که عمل برای تو را محض آخرتم انجام دهم، بدان گونه که صدق این رغبت را در قلبم بیابم، و بی‌رغبتی نسبت به دنیای زودگذر بر دلم چیره شود، آن‌سان که از سر شوق به حسنات برخیزم، و به سبب بیم و خوف از سیئات در امان مانم.»

از خدا طلب بلا کردن برای دشمنان در صحیفه سجّادیه دیده می‌شود. نشان‌دهنده آن است که با درخواست این دعا می‌توان امنیت را از دشمن صلب کرد. بلا مخرب امنیت است: وَالْحَّحَّ عَلَيْهَا بِالْقُدُوفِ^۲، و بلاهای پیاپی بر سرزمینشان بیار.

۲) آرزوهای دور و دراز

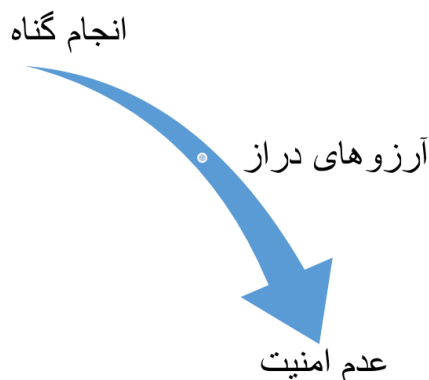
آرزوهای آمیخته با تخیل و دور از واقعیت که در روایات با «طول آمل» از آن‌ها یاد شده است عامل غفلت، فریب و منشاء شر و در نهایت محل پدید آمدن شر و فساد برای اعضای خانواده معرفی شده است. امام سجّاد (علیه السلام) ضمن تذکر نسبت به فریب این خطر، از بدی‌های آن به دامن امن الهی پناه برده و می‌فرماید: «وَسَلِّمْنَا مِنْ غُرُورِهِ، وَآمِنَا مِنْ شُرُورِهِ^۳؛ و ما را از فریب آرزو سلامت بدار و ما را از بدی‌های آن (آرزو) ایمن گردان.»

۱. ۴۸/۲۱، ص ۱۶۶

۲. دعای ۲۲ فراز ۱۰، ص ۷۴.

۳. صحیفه سجّادیه، ترجمه محمد مهدی رضایی، ویراستار رضا مؤذن‌زاده، ۱۳۸۹، چاپ ششم، قم، نشر جمال.

۴. ۴۰/۲-۱۱۷.

شکل ۳.

۳) عدم آرامش روانی

اضطراب و نگرانی یکی از بزرگترین بلاهای زندگی انسان و آرامش یکی از گمشده‌های مهم اوست. یکی از شاخه‌های نوین روان‌شناسی مبحث آرامش روانی انسان است که مورد تحقیق و بحث‌های زیادی قرار گرفته است و در دنیای پر مخاطره و پراضطراب کنونی بسیار مورد توجه است. توان یا power یکی از فاکتورهای آمادگی جسمانی است که به توانایی تولید نیرو در کوتاه‌ترین زمان ممکن اشاره دارد. توان یا قدرت انفجاری را می‌توان به‌عنوان توانایی تولید نیرو یا سرعت بیشتر در کوتاه‌ترین زمان ممکن توصیف کرد. بنابراین، توان ترکیبی از دو جزء است؛ قدرت و سرعت. امام سجّاد (علیه السلام) دو فرایند آرامش روان و توانایی (قدرت و سرعت) بدن را بعنوان دو عامل امنیت‌ساز معرفی کرده و در دعای خویش این دو مقوله را بر علیه دشمن نشانه رفته است. ایشان در دعای ۲۷ فراز ۱۳ می‌فرمایند: «اللَّهُمَّ أَخْلِلْ قُلُوبَهُمْ مِنَ الْأَمْنَةِ، وَأَبْدَانَهُمْ مِنَ الْقُوَّةِ، خدایا، دل‌هایشان را از آرامش و بدن‌هایشان را از توانایی بی‌بهره کن».

۴) بیم و ترس

اضطراب، نگرانی، دغدغه، احساس ناامنی و در نهایت ترس در بین اعضای خانواده، سیستم ایمنی بدن آنان را تضعیف کرده و تأثیر مخربی بر سلامت روان و حتی جسم آن‌ها می‌گذارد. امام

سجاد (علیه السلام) در دعای ۲، با اشاره به دو مقوله بیم و امید، از خدا طلب امید و رجا کرده و از ترس و بیم به دامان پر مهر او پناه برده و می‌فرماید:

«فَأَعِظُنِي يَا رَبِّ مَا رَجَوْتُ، وَآمِنِي مَا خَدِرْتُ، وَعُدْ عَلَيَّ بِعَائِدَةِ رَحْمَتِكَ، إِنَّكَ أَكْرَمُ الْمَسْئُولِينَ؛ پس ای پروردگار من بدانچه امیدوارم کرم کن و از آنچه بیمناکم ایمن گردان و مرا زیر پوششی از رحمتت قرار ده، که تو از همه کسانی که مورد درخواست قرار می‌گیرند بخشنده‌تری...!»^۱

ترس همانگونه که مخرب امنیت خانواده است، در مقابل دشمن ابزاری کارآمد برای شکست و نابودی اوست. تضعیف سامانه فرماندهی دشمن با عملیات فریب و جنگ نرم و ایجاد رعب و ترس در دل دشمن می‌تواند منجر به تصمیم‌سازی اشتباه برای دشمن و گمراه‌سازی و شکست آنان شود.

امام با اشاره به این موضوع می‌فرماید: «وَأَوْهِنُ أَرْكَانَهُمْ عَنْ مُنَازَلَةِ الرَّجَالِ، وَجَبُّهُمْ عَنْ مُقَارَعَةِ الْأَبْطَالِ»؛ و ارکان آن‌ها (یعنی سران و شجاعانشان) را از مقاومت در مقابل رجال مسلمین ضعیف و سست گردان و آنان را از مبارزه با ابطال و شجاعان سپاه اسلام ترسان و هراسان ساز.^۲

۵) ناامیدی و یأس

ناامیدی و یأس افراد جامعه از رحمت الهی، یأسی که انسان را از نتیجه کردار خود بهراساند و امید انسان را از رحمت حق منقطع کند گناه بس بزرگی است که امنیت روحی و روانی انسان را به خطر می‌اندازد. اما ایجاد یأس و ناامیدی در بین دشمنان از حربه‌های کارآمد اضمحلال دشمنان است که امام سجاد (علیه السلام) در دعای ۲۷، به آن اشاره دارند. ایشان می‌فرماید: «وَاخْلَعْ وَتَائِقَ

۱. ۳۲/۱۶-ص ۱۰۲

۲. خوف و رجا دو صفت متضاد و به ظاهر غیر قابل جمع است ولی وجود هر دو در هر مومن ضروری است و هرگز یکی از آن دو جای خود را به دیگری نخواهد داد. این که برخی گمان می‌کنند خوف و رجا در یک جا جمع نمی‌شوند نادرست است زیرا پنداشته‌اند که مقصود از یأس و امید دو حالت متضاد است که در یک جا جمع نمی‌شوند بر خلاف خوف و رجا که جمع آن‌ها در یک محل امکان دارد و دیگر اینکه متعلق امید خدا است و متعلق خوف اعمال ما یعنی امید و رجا تعلق به خدا دارد و خوف از ناحیه اعمال خود ما خواهد بود.

۳. همان، فراز ۱۳، ص ۸۷

أَفْتَدِيهِمْ؛ محل و ثوق (و نقطه‌ی اتکاء) آن‌ها را نابودساز (یعنی از هر کجا در دل امید کمک و انتظار یاری دارند ناامیدشان گردان)». ایجاد اختلال در ارتباطات نیروهای دشمن با مرکز فرماندهی و ایجاد و تقویت ناامیدی و یاس در بین دشمنان از اقدامات عملی برای ضربه زدن به آنهاست.

۶) بیماری‌های جسمی و روحی

سلامتی نعمتی گرانبها و ارزشمند است. این نعمت در دو بعد روانی (غیرمادی) و جسمانی (مادی) قابل بررسی است. سلامت روان، سلامت جسم و بدن را به دنبال دارد. امام سجّاد (ع) برای دشمنان سلب آرامش از روح و روان و ضعف بدنی آنان را خواستار است. آنجا که می‌فرمایند: «اللَّهُمَّ أَخْلِ قُلُوبَهُمْ مِنَ الْأَمْنَةِ، وَ أَبْدَانَهُمْ مِنَ الْقُوَّةِ، وَ أَدْهِلْ قُلُوبَهُمْ عَنِ الْإِحْتِيَالِ، وَ أَوْهِنْ أَرْكَانَهُمْ عَنِ مُنَازَلَةِ الرَّجَالِ، وَ جَبِّنْهُمْ عَنِ مُقَارَعَةِ الْأَبْطَالِ؛ پروردگارا! تو دل‌های آن‌ها را از ایمنی و آرامش خالی گردان و قوای بدنی آن‌ها را ضعیف‌ساز و قلوبشان را از فکر مکر و حيله و فساد غافل دار.» ایشان در فرازی دیگر سلب سلامتی جسمانی آنان را از خدا می‌خواهد و می‌فرماید: «أَصِيبُهُمْ السُّمُّ الْأَلِيمُ؛^۱ و ایشان را به ... بیماری دردناک مبتلا گردان.»

نبرد یا به مخاطره افتادن سلامتی، امنیت جامعه را با چالش روبه‌رو خواهد کرد. کما اینکه در جریان ویروس کرونا تمام جهان با بحران جدی مواجه گردید.

۷) شایعات و عملیات روانی

شایعه یا همان دروغ بزرگ اجتماعی یکی از ابزارهای مخرب و خطرناک دشمن برای نابودی امنیت روانی جامعه و امنیت ملی است. این ابزار می‌تواند باعث تضعیف روحیه مردم و گسترش یاس و ناامیدی در بین افراد گردد. دشمن همواره از انواع وسایل و ابزارها برای تبلیغات و عملیات فریب استفاده می‌نماید. امام (ع)، این ابزارهای فریب دشمن را اینگونه تذکر می‌دهد: «وَ أَقْبِضْ أَيْدِيَهُمْ عَنِ الْبَسْطِ، وَ اخْزِمِ أَلْسِنَتَهُمْ عَنِ النُّطْقِ؛^۲ و دستشان را از هر طرف کوتاه کن و زبانشان را از

۱. همان

۲. همان، فراز ۱۳، ص ۸۷

۳. همان

۴. همان

سخن (به زیان اسلام و تبلیغ بر علیه مسلمین) قطع کن دستشان را از هر طرف کوتاه و زبانشان را از سخن (به زیان اسلام و تبلیغ علیه مسلمین) قطع کن!^۱»

۸) اختلاف و تفرقه

بی‌شک یکی از مخرب‌های امنیت در جامعه وجود اختلافات و تفرقه بین آنهاست. تفرقه دوستی و اتحاد را به دشمنی و نزاع تبدیل می‌کند. استراتژی دشمنان همواره اختلاف‌افکنی در جامعه هدف است. ایجاد نزاع میان نیروهای دشمن و تفرقه‌افکنی و اختلاف میان آنها یکی از تاکتیک‌های امام در جنگ نرم بر علیه دشمنان است. طبیعتاً درگیری دشمنان با هم، امنیت ضمنی برای مؤمنین در بر خواهد داشت. امام (علیه السلام) در این زمینه می‌فرماید:

«اللَّهُمَّ اشْغَلِ الْمُشْرِكِينَ بِالْمُشْرِكِينَ عَنْ تَنَاوُلِ أَطْرَافِ الْمُسْلِمِينَ، وَ خُدِّهِمْ بِالنَّقْصِ عَنْ تَنْقِصِهِمْ، وَ تَبْطِئُهُمْ بِالْفِرْقَةِ عَنِ الْإِحْتِشَادِ عَلَيْهِمْ^۲؛ پروردگارا تو مشرکان را به جنگ و نزاع با مشرکان مشغول دار تا به اطراف و حدود دیار مسلمین دست‌درازی نتوانند کرد و آنها را عوض مسلمین به نقص و کاهش (جان و مال) گرفتار ساز و به واسطه اختلاف کلمه و تفرقه از تجمع و اتفاق بر علیه مسلمین باز د.»

۹) بحران آب و غذا^۳

۱. تبلیغات دشمن همواره جلوتر از عمل او در فضای جنگ اعم از جنگ نرم و جنگ سخت حرکت می‌کند. دست معمولاً مجازاً در اعمال و زبان مجازاً برای گفتار به کار می‌رود. ید در اینجا به‌عنوان سخت‌افزار و لسان به‌عنوان نرم‌افزار در خدمت دشمن قرار دارد. اعمال یدی چون فضای مجازی و ماهواره و ... و ابزار لسانی مانند شبهه‌افکنی و تولید و پخش شایعه و تقطیع صحبت‌های برخی مسئولین و ... همواره در دستور کار دشمنان بوده است.

۲. همان، فراز ۱۲، ص ۸۷

۳. حوزه مواد غذایی و دارویی، جبهه جدید گشوده شده از جانب ائتلاف کفار، علیه جامعه بشری و خصوصاً مسلمانان است. امروزه مستکبران داعیه‌دار حاکمیت مطلق بر جهان، برای توطئه‌ای براندازانه علیه بشریت و خاصه مسلمانان، به ائتلافی راهبردی دست زده‌اند.

آنان اقدامات متنوعی تحت پوشش سناریوها و پروژه‌های دارویی و غذایی برنامه‌ریزی کرده و به اجرا گذارده‌اند. این گروه اقدامات، در کمال آرامش و بدون اینکه صدای اعتراض جدی‌ای را موجب شود با حمایت همه‌جانبه کانون‌های قدرت سیاسی و مالی، با کمترین سر و صدا در کمال خفا به پیش برده می‌شود. استراتژی‌ای که باید آن را «استراتژی کشتار خاموش» نام نهاد.

ایجاد بحران و تنش‌های آبی: امروزه دشمنان اسلام، با فناوری‌های نو در ایجاد خشکسالی در کشورهایی که با آنان سرسبزی دارند، نقش اصلی را برعهده دارند. آنان با تمرکز بر روی استفاده از تکنولوژی نظامی در محیط زیست دست به ایجاد

امنیت غذایی یکی از ابعاد کلیدی توسعه محسوب می‌شود. کاهش امنیت غذایی و افزایش تورم ناشی از کمبود مواد غذایی، سلامت و هزینه‌های اقتصادی خانواده‌ها را افزایش داده و در نهایت تبعات امنیتی برای جامعه خواهد داشت. امام سجاد (علیه السلام) ضمن تأکید بر این مساله، توسعه گرسنگی و در امتداد آن بیماری‌های دردناک برای دشمنان را خواستار است. ایشان بر علیه دشمنان این دو معزل را اینگونه از خدا طلب می‌کند: «أَصِيبُهُمُ بِالْجُوعِ الْمُقِيمِ^۱؛ و ایشان را به گرسنگی مدام و بیماری دردناک مبتلا گردان.»

ایشان ضمن تأکید بر آب شرب سالم و گوارا و مواد غذایی سالم و بهداشتی برای مؤمنین، خوردنی و آشامیدنی‌های ناسالم که باعث گسترش بیماری در بین دشمنان است را از خدا برایشان می‌طلبد: «اللَّهُمَّ وَامْرُجْ مِيَاهَهُمْ بِالْوَبَاءِ؛ معبودا! آب‌های آنان را به وبا (عامل بیماری‌زا) آلوده کن.^۳» در ادامه امام (علیه السلام) به بیماری‌های ناشی از غذا^۴ اشاره کرده و برای دشمنان از خداوند اینگونه درخواست می‌کند: «وَاطْعَمَتَّهُمْ بِالْأَدْوَاءِ؛ و خوراکی‌هایشان را با بیماری‌ها مخلوط کن.»

۱۰) حوادث غیر مترقبه^۶

خشکسالی و بحران آب در این مناطق زده‌اند؛ و این موضوع را در مقالات نظامی، با اصطلاحاتی نظیر "waterweapon" و "weathercontrol" مکرراً ذکر کرده‌اند. بی‌شک بحران آب در هر منطقه به تضعیف آن جامعه خواهد پرداخت. بنابراین، بحران آب در هر کشوری، آنان را در زمینه‌های اقلیمی، زیست محیطی، اقتصادی و امنیتی دچار چالش‌های جدی کرده است و برطرف کردن آن از این جهت که معیشت مردم را دچار مشکل کرده است نیازمند یک راه‌حل جامع برای ریشه‌یابی این معضل و ریشه‌کن کردن پایه‌های آن است.

۱. همان

۲. همان، فراز ۱۵، ص ۸۷

۳. امام (ع) ۱۴۰۰ سال پیش، عامل انتقال وبا را آب معرفی کرده که نوع اعجاز علمی است.

۴. سازمان بهداشت جهانی، بیماری ناشی از غذا را اینگونه تعریف می‌کند: «بیماری‌هایی که ماهیت عفونی یا سمی دارند و عامل آن از راه غذای مصرفی وارد بدن می‌شود. هر فردی در معرض ابتلا به چنین بیماری‌هایی قرار دارد». رشد شبکه ملی مدارس، بیماری‌های ناشی از غذا، daneshnameh.roshd.ir

۵. همان

۶. حوادث غیر مترقبه وقایعی هستند غیر منتظره که موجب ویرانی، صدمات مالی و جانی می‌شوند.

بلاهای طبیعی حوادثی چون گردباد، زلزله، رعد و برق را شامل می‌شود. این حوادث امنیت عمومی را به خطر می‌اندازد. یکی از بدترین این بلاها و حوادث طبیعی خسف است. خسف به معنای فرو رفتن در زمین است. امام (علیه السلام) خسف برای شهرهای دشمن را خواستار است و می‌فرماید: «وَأَرَمِ بِلَادَهُمْ بِالْخُسُوفِ^۱، و سرزمین‌هایشان را با فرو بردن در زمین (زلزله و فرونشست زمین) ویران گردان.»

(۱۱) خشکسالی مخرب امنیت

منظور از بارش، نزول بخار موجود در جو به صورت مایع، جامد، یا هر دو است. بارش زمانی اتفاق می‌افتد که هوای مرطوب و عامل صعود هر دو با هم در منطقه‌ای وجود داشته باشند. به عبارت دیگر هوای مرطوب باید تا ارتفاع معینی بالا رود تا بر اثر سرد شدن به نقطه اشباع برسد و ابر بارش پدید آید. عدم وجود هریک از این دو عامل مانع وقوع بارش می‌شود.^۲

امام سجاد (علیه السلام) در دعای ۲۷، از خداوند موانع بارش باران در بلاد دشمنان را از خدا می‌خواهد و می‌فرماید: «لَا تَأْتِنِ لِسَمَائِهِمْ فِي قَطْرِ؛ و به آسمانشان اذن یک قطره بارش مده.»
قحطی‌ها که معلول مجموعه‌ای از عوامل طبیعی و اقتصادی هستند موجب مرگ و میر و مهاجرت می‌شود. قحطی باعث کاهش محصولات زراعی شده و جامعه را دچار بحران می‌نماید. امام (علیه السلام) برای دشمنان خدا اینگونه طلب قحطی دارند: «وَاجْعَلْ مِيرَهُمْ فِي أَحْصَ أَرْضِكَ وَابْعِدْهَا عَنْهُمْ^۳؛ و خواربار آنان را در بی‌باران‌ترین و دورترین زمین‌ها قرار ده، و آفرغها بالمحول^۴؛ سرزمین‌هایشان را به قحطی و خشکسالی گرفتار فرمای.» امام در فرازی دیگر می‌فرماید: «وَلَا لِأَرْضِهِمْ فِي نَبَاتٍ^۵؛ و به زمینشان اجازه روئیدن گیاهی نفرما.»

(۱۲) بحران جمعیتی

۱. همان

۲. محجوبی، عماد، هیدرولوژی مهندسی، دانشگاه شاهرود، www.shahroodut.ac.ir

۳. همان

۴. همان

۵. همان، فراز ۸، ص ۸۶.

۶. این مسئله تهدیدی دراز مدت برای امنیت غذایی دشمن متخاصم است. امام در این باره می‌فرماید: «وَلَا لِأَرْضِهِمْ فِي نَبَاتٍ.

و به زمینشان اجازه روئیدن گیاهی نفرما.»

امام سجاد (علیه السلام) از خداوند پروژه عقیم‌سازی کفار حربی متجاوز و بدخواه مسلمین و مستضعفان عالم را درخواست کرده و می‌فرماید: «اللَّهُمَّ عَقِّمُ أَرْحَامَ نِسَائِهِمْ، وَ يَبِّسْ أَصْلَابَ رِجَالِهِمْ»، خدایا تو رحم زنانشان و پشت مردانشان را عقیم و محروم از فرزندان (دشمن اسلام) ساز و (هر چه دشمنان دین خدا را تقویت و نیرومند گرداند از آنها بگیر).

شکل ۴.

نتیجه‌گیری

در اندیشه دینی امامیه، به‌ویژه در صحیفه سجّادیه، امنیت فقط مصونیت از دستاوردهای مادی زندگی بشر نیست، بلکه به دستاوردهای معنوی و روحی هم توجه شده است. از این رو امنیت در دو قالب، امنیت دنیوی و امنیت اخروی تعریف شده است. آسایش اخروی در گرو بهشتی شدن فرد است، که این فرایند خود محصول زندگی سالم و همراه با امنیت دنیایی است. از طرف دیگر امام سجاد (علیه السلام) معتقد است آخرت محوری کارکرد ویژه‌ای برای ارتقاء پایه‌های امنیت دنیوی

دارد. در مجموع عوامل امنیت‌ساز (اخروی و دنیوی) عبارت است از: ایمان به خدا، همجواری با اولیای خدا (معصومین (ع))، انس با قرآن، اعتقاد به معاد، اعتقاد به فانی بودن دنیا، تقوآمداری، عمل صالح، حفظ آبرو. امنیت شغلی، وحدت نیروهای خودی، اعتدال در دوستی و دشمنی و دشمن شناسی. آن حضرت بزرگترین پناهگاه انسان در تمام خطرات امنیتی دنیا و آخرت را، آغوش امن و بی منت الهی معرفی می‌کند. ایمان به خدا و روز قیامت رمز استقامت مجاهدین در دفاع از امنیت کیان اسلامی است. همچنین ایشان درخواست همجواری و مجالست با دوستان خدا را دارد؛ زیرا آنان در امنیت کامل و در آسایش حقیقی در جوار الهی هستند. ایشان به ما می‌آموزد در دعاها ایمان از خدا بخواهیم که توفیق نجات از خطرهای عالم آخرت را در پرتو تقوا و اعمال نیک به ما عنایت فرماید. از دیگر راهکار عملی صحیفه سجادیه جهت دستیابی به امنیت، توصیه به یاد مرگ و توجه به ناپایداری دنیا است که موجب امنیت روانی می‌گردد.

امنیت دنیوی در بخش‌های امنیت جانی، امنیت مالی و امنیت اخلاقی مورد توجه قرار گرفته است. امنیت جانی، به معنای تضمین جسم و جان افراد در مقابل خطرات و آسیب‌هایی است که مانع از ادامه حیات آنان شود. امام (علیه السلام) عوامل برهم زننده امنیت جانی بشر را اینگونه معرفی می‌کند: ابلیس، جانوران زهردار کشنده، و سایر جانوران تهدیدکننده جان بشر، چشم‌زخم، هر موجود آسیب‌رسان به آدمی توسط حکام و پادشاهان ستمگر، آسیب و شر هر خوشگذران نازپرورده سرکش اعم از ضعیف و قوی، و از شر هر عالی‌مقام و فرومایه، و از شر هر کوچک و بزرگ، و از شر هر نزدیک و دور، و از شر هر کسی از جن و انس که به جنگ پیامبرت و اهل بیتش (علیهم السلام) اقدام کرده است. ایشان از شر همه این تهدیدات به دامن امن الهی پناه می‌برد. و از درگاه پروردگار طلب عافیت دارند. امنیت مالی (اقتصادی)، به معنای ایجاد نظم در اجزا و بخش‌های مختلف اقتصادی، مدل دیگری از امنیت دنیوی است. امام سجاد (علیه السلام) در باب امنیت اخلاقی، فرازهای آموزشی در صحیفه سجادیه آورده است. یکی از گویاترین ادعیه در این زمینه، دعای بیستم معروف به دعای مکارم الاخلاق است. و در نهایت به عوامل امنیت سوز در دو بخش پرداخته شده است: خودی و دشمن. عواملی که سبب از بین رفتن امنیت خودی می‌گردد: گناه و آرزوهای دراز است. و عوامل مخرب امنیت دشمن را شامل: عدم آرامش روانی،

ترس و بیم، ناامیدی و یأس، بیماری جسمی و روحی، شایعه، اختلاف، بحران آب و غذا، حوادث غیرمترقبه، خشکسالی، بحران جمعیتی می‌داند.

فهرست منابع

- قرآن کریم
نهج البلاغه
صحیفه سجاده
آشوری، داریوش، دانشنامه سیاسی، ۳۹.
ابن منظور الأنصاری الرویفی الإفريقي، جمال الدین (۱۴۱۴)، لسان العرب، الناشر: دار صادر- بیروت، چاپ سوم.
انصاریان، حسین (۱۳۷۳)، دیار عاشقان، ج ۶.
انصاریان، حسین، پایگاه اطلاع‌رسانی
باباخانو، پگاه (۱۳۸۲)، امنیت عمومی (مفاهیم- تعاریف- اقسام)، چکیده مقالات همایش امنیت اجتماعی، تهران.
تصدیقی، محمدعلی (۱۳۸۲)، نقش مدیریت در ایجاد عوامل موثر برای تحقق امنیت اجتماعی و سازمانی، چکیده مقالات همایش امنیت اجتماعی، تهران.
حسینی نثار، مجید و علی قاسمی (۱۳۹۱)، بررسی احساس امنیت و عوامل مؤثر بر آن در کشور، چهارمین کنفرانس برنامه‌ریزی و مدیریت شهری، تهران: سازمان ملی جوانان.
رضایی، مصطفی، پژوهشکده باقرالعلوم، ۲۴/آبان/۱۳۹۳
رودانی، امین، رئیس، رضا، ناظر حضرت، جعفر (۱۳۹۰)، اجرای طرح ارتقاء امنیت اجتماعی در بوته نظرسنجی از افکار عمومی مطالعه موردی منطقه ۱۶، تهران: فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی شماره ۲۷.
شایگان، فریبا، در دوفصلنامه علمی پژوهشی نظریه‌های اجتماعی متفکران مسلمان تابستان: ۱۳۶
شیخ طوسی، محمد بن حسن، التبیان فی التفسیر القرآن.
شیخی راد، سید ناصر و دیگران (۱۳۹۷)، تبیین راه کارهای دستیابی به امنیت پایدار با تأکید بر مؤلفه‌های فرهنگی در استان سیستان و بلوچستان، تهران: پژوهشنامه نظم و امنیت انتظامی سال ۱۱ شماره ۴۲.
شیرکوند، شهرام (۱۳۸۲)، نظام‌های اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و امنیت اجتماعی، چکیده مقالات همایش امنیت اجتماعی، تهران.
صالحی امیری، سیدرضا و افسر افشاری نادری (۱۳۸۹)، مبانی نظری و راهبردی مدیریت ارتقای امنیت اجتماعی و فرهنگی در تهران، شماره پنجاه و نهم، سال بیستم.
طباطبایی، منوچهر (۱۳۷۵)، آزادی‌های عمومی و حقوق بشر، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
فراهیدی، خلیل، کتاب العین، قم، انتشارات هجرت.
فصلنامه سیاست دفاعی، سال اول، شماره دوم،
لاندین، رابرت ویلیام (۱۹۲۰)، نظریه‌ها و نظام‌های روان شناسی، ترجمه سیدمحمدی، یحیی، تشر ویرایش، تهران.

ماندل، رابرت (۱۳۷۹)، چهره متغير امنيت ملى. انتشارات پژوهشكده مطالعات راهبردى، تهران.
مانى، جمال و باوان پورى، مسعود و لرستانى، نرگس، ۱۳۹۴، امنيت، چيستى و انواع و تأثير آن بر جامعه با نگاهى
به آيات قرآن كريم، اولين همایش ملى علوم انسانى اسلامى، قم، <https://civilica.com/doc/429521>
محمدي رى شهرى، محمد (۱۳۸۶ش)، ميزان الحکمه، ج ۷، قم، ج ۱۳، ح ۲۱۹۲۲
محبوبى، عماد، هيدرولوژى مهندسى، دانشگاه شاهرود، www.shahroodut.ac.ir
ممدوحى، (۱۳۸۸)، کتاب شهود و شناخت، ج ۲.
نبوى، سيدعبدالحسين و همکاران (۱۳۸۷)، بررسى تأثير پايگاه اجتماعى - اقتصادى و هويت قومى بر اساس
امنيت اجتماعى، فصلنامه دانش انتظامى، مسلسل ۳۹.
نويدنيا، منيژه، فصلنامه مطالعات راهبردى شماره نوزدهم، بهار ۱۳۸۲.

